

|

UNIVERZA V MARIBORU
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Oddelek za predšolsko vzgojo

Formatted: Centered

Maša Ferenc

Maribor, 2017

UNIVERZA V MARIBORU
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Oddelek za predšolsko vzgojo

Diplomsko delo

OTROK V SVETU LUTK

Mentorica:
izr. prof. Sabina Šinko

Kandidatka:
Maša Ferenc

Maribor, 2017

Lektorica:

Ana Žagar, mag. prof. slov. j. in knj.

Prevajalka:

Darja Mevlja, uni. dipl. ang. in uni. dipl. lit. komp., mag. zn.

ZAHVALA

Moja prva zahvala je namenjena mentorici doc. Sabini Šinko, da mi je pomagala in me pravilno usmerjala k mojemu diplomskemu delu.

Zahvaljujem se najbližjim, ker so me spodbujali in mi priskočili na pomoč. Hvala mojemu Marku, da me je bodril v dobrem in slabem. Ker sva med pisanjem diplomskega dela dobila sina, je tako pisanje dobilo drugačen smisel. Otroci v življenju pokažejo prave poti in za to sem jim hvaležna. In lutke so res čaroben svet za otroke, že od najmlajših.

Vsem se lepo zahvaljujem.

UNIVERZA V MARIBORU
PEDAGOŠKA FAKULTETA

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Maša Ferenc, roj. 25. 1. 1988, študentka Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru, smer Predšolska vzgoja, izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom *Otrok v svetu lutk pri mentorici Sabini Šinko* avtorsko delo. V diplomskem delu so uporabljeni viri in literatura korektno navedeni; teksti niso prepisani brez navedbe avtorjev.

(podpis)

Maribor, 2017

Povzetek

Diplomsko delo z naslovom *Otrok v svetu lutk* je teoretično delo. Na začetku so na podlagi strokovne literature opredeljene lutke in lutkovne tehnike ter njihove značilnosti. V nadaljevanju so opisani razvoj otroka in temeljna področja, ki so medsebojno povezana in se dopolnjujejo. Osredotočili smo se na vlogo lutke v otrokovem razvoju. Lutka je vzgojno sredstvo, ki spodbuja otrokov razvoj in zadovoljuje temeljne otrokove potrebe. Pozitivno vpliva na otroke s posebnimi potrebami, saj ima terapevtsko moč. Opisali smo, kakšen učinek ima lutka nanje.

Gledališke dejavnosti otrokom nudijo možnosti za razvoj na različnih področjih in zavzemajo širok izbor dejavnosti, v katerih se otrok lahko izraža. Opisali smo, kako gledališke dejavnosti vplivajo na otroka. Osredotočili smo se na lutko kot motivacijsko sredstvo in dober pripomoček pri komunikaciji. Lutka je lahko odlično sredstvo na vseh področjih otrokovega razvoja, ki smo jih opisali.

Ključne besede: lutka, razvoj otroka, motivacija, komunikacija, lutkovna igra, gledališke dejavnosti.

Abstract

This diploma thesis entitled “Otrok v svetu lutk” (A Child in the World of Puppets) is a theoretical thesis. It begins by defining puppets and puppetry techniques and their characteristics based on professional literature. It continues by describing a child’s development and the basic areas that are interconnected and complement one another. It focuses on the role of a puppet in a child’s development. A puppet is an educational instrument that stimulates a child’s development and satisfies the child’s basic needs. It has a positive impact on children with special needs, for it has therapeutic power. The thesis describes the puppet’s effect on said children.

Theatre activities give children the opportunity to develop in different areas, and cover a wide range of activities in which children can express themselves. It is described how theatre activities affect a child. It focuses on the puppet as a motivational instrument and a good aid in facilitating communication. A puppet can be an excellent instrument in all of the described areas of a child’s development.

Keywords: puppet, child development, motivation, communication, puppet show, theatre activities.

~~THESE ARE THE CUSTOMER'S COMMENTS AND ARE NOT TO BE USED FOR THE PUPPET SHOW.~~

Kazalo vsebine

1	UVOD	1
2	NAMEN	2
2.1	CILJI	2
2.2	METODOLOGIJA	2
3	LUTKE	3
3.1	KAJ JE LUTKA	3
3.2	LUTKOVNE TEHNIKE	4
3.3	VRSTE LUTK	4
3.3.1	Marionete	4
3.3.2	Ročne lutke	5
3.3.3	Ploske lutk	7
3.3.4	Senčne lutke	7
3.3.5	Mimične lutke	8
3.3.5.1	<i>Ročne mimične lutke</i>	9
3.3.5.2	<i>Naglavne mimične lutke</i>	10
3.3.5.3	<i>Mimične lutke z vodilom</i>	10
3.3.6	Lutka igrača	10
3.3.7	Lutka kot predmet	10
3.3.8	Oživljanje lutke	11
4	OTROK	13
4.1	OTROKOV RAZVOJ	13
4.1.1	Telesni razvoj otroka	13
4.1.2	Spoznavni razvoj otroka (kognitivni razvoj)	15
4.1.3	Čustveno osebnostni razvoj	16
4.1.4	Socialni razvoj	17
4.2	OTROK IN IGRA	18
4.2.1	Igra	18
4.2.2	Pomen igre	18
4.2.3	Igra in prostor	20
5	OTROK IN LUTKA	20
5.1	POMEN LUTK ZA OTROKA	20

5.2	VLOGA LUTKE V OTROKOVEM RAZVOJU	21
5.2.1	Otrokov razvoj in lutka	21
5.2.2	Komunikacija in lutka	23
5.2.3	Otroci s posebnimi potrebami in lutka	25
5.2.4	Otrokov razvoj preko gledaliških dejavnosti	26
5.2.4.1	<i>Vzgoja skozi umetnost</i>	28
5.2.4.2	<i>Gledališke dejavnosti v prvem starostnem obdobju</i>	28
5.2.4.3	<i>Gledališke dejavnosti v drugem starostnem obdobju</i>	29
5.3	KAJ VSE JE LAHKO ZA OTROKA LUTKA	30
5.4	KUPLJENA LUTKA ALI LUTKA, KI JO OTROK NAREDI SAM... ..	31
5.4.1	Lutka kot posrednik	32
5.4.2	Lutka in čustva	33
5.4.2.1	<i>Strah</i>	34
5.4.2.2	<i>Zaskrbljenost</i>	34
5.4.2.3	<i>Prosocialno vedenje</i>	35
5.4.2.4	<i>Agresivno vedenje</i>	35
6	LUTKA V VRTCU	37
6.1	LUTKA IN MOTIVACIJA	37
6.2	LUTKOVNE DEJAVNOSTI V VRTCU	39
6.3	LUTKA IN PODROČJA	42
6.3.1	Gibanje in lutka	42
6.3.2	Jezik in lutka	43
6.3.3	Umetnost in vzgoja	44
6.3.3.1	<i>Glasbena vzgoja</i>	44
6.3.3.2	<i>Lutka in likovna vzgoja</i>	45
6.3.4	Lutka in družba	45
6.3.5	Lutka in narava	46
6.3.6	Lutka in matematika	46
6.4	ODDELČNA LUTKA	47
6.5	VSAKODNEVNO VKLJUČEVANJE LUTKE V VRTCU	48
6.5.1	Spontana igra z lutkami	48
6.5.2	Lutkovne dramatizacije	48

6.5.3	Pripovedovanje z lutkami.....	49
6.5.4	Izdelava lutk.....	49
6.5.5	Pogovor s pomočjo lutke.....	50
6.5.6	Poučevanje z lutko.....	50
6.5.7	Lutkovni krožek.....	50
6.5.8	Popoldanske lutkovne delavnice s starši in otroki.....	50
7	SKLEP.....	52
8	LITERATURA.....	55

Kazalo slik

Slika 1:	Marioneta (Omejc, 2010).....	5
Slika 2:	Ročna lutka.....	6
Slika 3:	Ploske lutke.....	7
Slika 4:	Senčne lutke.....	8
Slika 5:	Mimične lutke.....	9
Slika 6:	Prstne igre.....	12

1 UVOD

Lutka je sredstvo, ki ima v sebi čarobno moč. Otroke zabava, uporablja se kot vzgojno ali terapevtsko sredstvo. Lutka nam v pedagoškem procesu pomaga pri socializaciji, reševanju konfliktov, uresničevanju učnih ciljev, komunikaciji, izražanju čustev itd.

Lutka združuje skoraj vse discipline, pomembne za otrokov razvoj, kot so zaznava, razumevanje, gibanje, govor, sodelovanje z okoljem. Otrokovo izražanje z lutko je njegov način sporočanja osebnega mnenja o okolju, ki ga obdaja. Lutka vzbuja otrokovo domišljijo in ustvarjalnost, dva najpomembnejša elementa za nadaljni razvoj (Majaron, 1998).

Namen tega diplomskega dela je na podlagi strokovne literature ugotoviti, kako lutka vpliva na otroka.

Vzgoja z lutkami (umetnostjo) naj bi pomenila, da je lutka (umetnost) predvsem sredstvo za doseganje ciljev na drugih področjih, pri učenju, socializaciji, spretnosti, govoru, gibanju. Sem sodi tudi lutka kot mediator, zaupnik, učitelj, raziskovalec. Z lutko rasteta otrok in svet, ki ga mora raziskati (Sitar, 2008).

*Razumeti jezik igre
pomeni razumeti misli in srce otroka.*

(L. K. Franck)

2 NAMEN

Namen diplomskega dela je opredeliti pomen lutke za otroke.

2.1 CILJI

Cilji so:

- opredelitev lutke,
- opredelitev vloge lutke v otrokovem razvoju,
- vključevanje lutke v različna področja kurikulumu.

2.2 METODOLOGIJA

Pri diplomskem delu smo uporabili deskriptivno metodo dela. Predelali smo strokovno literaturo: knjige, članke, zapiske s predavanj, zbornike.

3 LUTKE

3.1 KAJ JE LUTKA

Že v zgodovini je imela beseda lutka svojevrsten pomen in ga ima še danes. Njena namembnost se vse do danes ni spremenila.

Lutka – e (ž), prevzeto iz hrvaškega lutka, »lutka, pupa«, kar je sorodno s češko loutka, »lutka« in kar se je razvilo iz pravoslanske lotbka, izpeljanke iz pravoslansko lat, »ličje«. To se ohranja npr. v narečni češčini ličje in ukrajinsko lut v enakem pomenu lutka, torej prvotno pomeni iz ličja narejena figura (Snoj, 2016).

Lutka je umetno izdelana figura, ki večinoma, ne pa nujno, predstavlja osebo ali žival v okviru različnih predstavitev. Obstajajo številne vrste lutk, ki so uporabljene v okviru (lutkovnega) gledališča, televizijske ali filmske produkcije, kot krojaške lutke v izložbah trgovin (model človeškega trupa za pomerjanje oblačil) itd. Lutke so lahko premične ali nepremične. Premične se delijo na ročne lutke (nataknejo se na prste roke), senčne lutke (vidna je samo njihova senca na platnu), marionete ali viseče lutke (lutke na nitkah) idr. (»Lutka«, b. d.).

Tako kot otroci tudi odrasli menimo, da so lutke magična sredstva, ki nas popeljejo v drug svet, ki obstaja v naši domišljiji. To nam daje zadovoljstvo, saj nam tega sveta ne more nihče vzeti, le delimo ga lahko z drugimi. Lutka je predmet, ki ima v sebi nekaj sanjskega, magičnega in ravno zaradi tega je nekaj posebnega. Ta posebnost daje lutki moč, da ji otrok lahko zaupa, se z njo poistoveti, sproščeno pogovarja. Otrok se lahko skriva za lutko in komunicira na takšen način, če drugače ne gre (Varl, 1998).

Nekatere lutkovne tehnike so povezane z obliko besedila, torej gre za pravljico, satiro, poetično besedilo. Zato so se tudi skupno razvijale in druga drugo oblikovale. Ustvarjalci morajo dobro poznati vsako lutkovno tehniko posebej, njene značilnosti, možnosti in uporabo v lutkovnem gledališču. Izbira lutkovne tehnike sovпада z besedilom, zato morajo paziti, da ne pride do neenotnosti med lutko in besedilom (Trefalt, 1993).

Lutka je univerzalen pripomoček, ki je uporaben v raznoterih situacijah: za zabavo, učenje, vzgojo. Otroci lahko zelo hitro in na preprost način sami izdelajo lutko in z njo odigrajo znano ali izmišljeno zgodbo. S pomočjo lutke se lažje znebijo strahu pred nastopom. svojo energijo Ker projicirajo v lutko, ne pa neposredno v publiko, so lahko bolj sproščeni, neposredni in razigrani kot brez nje (Klančnik Kocutar, 2001).

3.2 LUTKOVNE TEHNIKE

Poznamo *osnovne ali klasične lutkovne tehnike*, ki so se izoblikovale skozi zgodovino, in *novo izmišljene lutkovne tehnike*, ki jih ustvarjalci ustvarijo za potrebe natančno določenega besedila in natančno določeno uprizoritev (Trefalt, 1993).

3.3 VRSTE LUTK

3.3.1 Marionete

Marionete so lutke, vodene od zgoraj navzdol. Nekatere so vodene na nitkah, druge na žici. Zaradi navezanosti na nitke ali žice so njeni gibi mehki, včasih melanholično nekoordinirani. Njeni gibi in reakcije celega lutkinega telesa so počasni. Oživljanje marionete je eden najzahtevnejših procesov izmed vseh lutkovnih tehnik. Marionete le s težavo obvladujejo rekvizite (Trefalt, 1993).

Marionete simbolizirajo manipulacijo, saj je nad njim vedno nekdo, ki dirigira njihove gibe. To intuitivno začuti tudi otrok in tako prepozna socialne modele in relativnost situacij. Prav zato jim moramo omogočiti, da si naredijo in animirajo preproste marionete, saj jim pomagajo graditi pozitivno samopodobo (Majaron, b.d.).

Marioneta, vodena od spodaj navzgor, je posebnost med lutkami, ki se vodijo od spodaj. Najbolj poznana marioneta, vodena od spodaj navzgor, je koptiljaček, ki se večinoma uporablja kot otroška igrača, v redkih primerih kot gledališka lutka (Trefalt, 1993).

Slika 1: Marioneta (Omejc, 2010)

Naš največji lutkar, Jože Pengov, je dejal, da so marionete fantazija, pravljичna slika, poezija, nežnost brez pretirane razigranosti in razgibanosti – globoko zasanjano, lepo, tiho notranje doživetje itd. (»Z lutkami po svetu«, b. d.).

3.3.2 Ročne lutke

Ročne lutke so vodene od spodaj navzgor. Imajo hitre in energične gibe in so vezane na fiktivno podlago, v katero se lahko skrijejo, pogreznejo itd. Pri ročni lutki je možnost bogate uporabe rekvizitov, ki so realistične velikosti, glede na roko, saj bi se nasprotno lahko manjši rekviziti izgubili pred očmi gledalcev (Trefalt, 1993).

Slika 2: Ročna lutka (Zajec, b. d.)

Paziti moramo, da ne naredimo prevelikih ročnih lutk, da jih lahko naša dlan obvlada. Glavo vedno natakemo na kazalec. Ostale prste uporabimo glede na to, kakšna je lutka. Sestavni deli ročne lutke so: glava, vrat, oči, nos, ušesa, lasje, trup. Velikost ročne lutke je pomembna. Že samo ime ročna lutka nam pove, da ne sme biti prevelika, če želimo, da bo lutkar v igri z njo užival in iskal nenavadne možnosti. To so na primer prikloni glave, prenašanje, igra z rekviziti in prenašanje ter mnogo drugih stvari, ki jih zmore dobro oživljena lutka (poskoki, ples, zasuki ...) (Varl, 1995).

3.3.3 Ploske lutk

Slika 3: Ploske lutke, Smehljajoče se jabolko, Lutkovno gledališče Pupilla

Ploske lutke vodimo od spodaj. Ne morejo se igrati z rekviziti in prav tako ne vzpostavljati stika z gledalci. So tršega materiala in pobarvani liki. So dokaj zahtevne (Miličinski, 1985).

Vsebujejo prvine javajk ali marionet, vendar je njihova posebnost in zanimivost ravno v dvodimenzionalnosti. Pri uprizoritvi s ploskimi lutkami je potrebnih več dvojnikov za premikanje v levo in desno. So omejene v gibanju. Največkrat jih uporabimo za uprizoritve, namenjene najmlajšim gledalcem, v dogajanje pa pogosto vključujemo pripovedovalca, tolmača ali povezovalca (Trefalt, 1993

3.3.4 Senčne lutke

Senčne lutke imajo dolgo zgodovino. Bistvo senčnih lutk je, da jih ne vidimo, ampak vidimo le njihovo senco. Lutke so ploske in so vodene od zadaj.

Senčne lutke delimo na dve skupini:

- lutke, izdelane iz papirja in črne barve,

- lutke, izdelane iz prosojnih materialov, ki jih pobarvamo – imajo barvno senco.

Slika 4: Senčne lutke («Senčne lutke», b. d.)

Senčne lutke so lahko na različnih vodilih. Tudi scena je lahko različna. Lahko je samo bela rjuha, na katero pada svetloba, različni ekrani ipd. Zanimiva je tudi projekcija na platno z grafoskopom, episkopom in posnetki preko diaprojektorja (Varl, B., 1995).

3.3.5 *Mimične lutke*

Mimične lutke posnamejo človeka ali žival, saj odpirajo čeljust pri človeku ali gobec pri živali. Vodene so od spodaj navzgor.

Slika 5: Mimične lutke (Založnik, 2013, Predstava Piskač iz Hamelina, Lutkovno gledališče Maribor)

Tehnološko temeljijo na principu naglavne ali čeladne lutke in lutkarjeve dlani, ki je vtaknjena v izoblikovano lutkino glavo.

Mimične lutke imenujemo tako zaradi njihovih mimičnih sposobnosti. Lutkar ima dlan oblečeno v penasto gumo, kar omogoča spremembe lutkine glave (Trefalt, 1993).

Ločimo:

- ročne mimične lutke,
- naglavne mimične lutke,
- mimične lutke z vodilom.

3.3.5.1 Ročne mimične lutke

Lahko jih dobimo že, če si na roko nataknemo rokavičko in s prsti premikamo čeljust. Ročne mimične lutke lahko izdelamo tudi iz blaga, kartona ipd. Dodatke za različne dele telesa si izberemo po želji.

3.3.5.2 Naglavne mimične lutke

Naglavne mimične lutke so podobne naglavnim lutkam. Naglavno mimično lutko držimo v čeljustnem delu. Animatorjevi roki sta v trupu. Najbolj pomemben del je vrat, saj moramo paziti, kako se giblje.

3.3.5.3 Mimične lutke z vodilom

Te lutke premikajo usta in mimiko obraza. Usta premikamo z vodilom. Njihove glave so polne in so lahko iz različnega materiala (les, goba, stiropor itd.). Mimične lutke z vodilom so lahko človeški ali živalski liki. Lahko so velike velikosti, tako da se lahko animator skriva za lutkovni paravan (Varl, 1995).

3.3.6 Lutka igrača

Lutka igrača je pogosta lutkovna tehnika v uprizoritvah za najmlajše gledalce. Igrača, ki jo otroci poznajo iz vsakdana s pomočjo neposredne animacije in prisotnosti lutkarja oživi, postane odrska lutka. Namenjene so uprizoritvam v majhnih, intimnih prostorih. Ker je igrača intimen otroški partner, se uporablja v terapevtske namene in za uprizoritve s poudarkom na didaktičnosti (Trefalt, 1993).

3.3.7 Lutka kot predmet

Predmet kot lutka je posebne vrste lutka, ki sodi v tako imenovano lutkarsko propedeutiko. Je kateri koli uporabni predmet, ki ga gledalec pozna. Čar uprizoritve s predmeti nastane v trenutku, ko gledalca uprizoritev prepriča, da so se kozarci, stoli, vrči, sveče itd. spremenili v prince, čarovnice, konje, viteze itd. S pomočjo lutkarjeve animacijske in interpretacijske virtuoznosti predmet dobi značaj, svojevrstno gibanje. So temelj za lutkovno gledališče, saj se v njih skriva bistvo lutkovnosti, torej oživljanje mrtve snovi (Trefalt, 1993).

3.3.8 Oživljanje lutke

Predmet, oblikovan s človekovo voljo, dobi nov simbolični pomen, postane novo bitje – osebek: metafora, in sicer s prenosom lutkarjeve energije v predmet, ki ga oživlja s svojim pogledom in rokami. Lutkar verjame v čarobno preobrazbo, veruje v moč lutke (Majaron, 1998).

Ker so lutke mrtvi predmeti, jih je treba nekako oživiti. Pri animaciji lutko poskušamo čim bolj prikazati kot živo in jih vdihniti čarobni pridih lutke, ki nekoga predstavlja. Animiramo vse lutke; živalske lutke, človeške lutke, predmete. Za animacijo, ki je profesionalna, pa so usposobljeni animatorji. Pri študiju animacije se tako učijo in utrjujejo naslednje prvine za animacijo lutke:

Primer animacije ročne lutke:

- drži lutke vedno v isti višini;
- utrjevanje pokončne drže lutke;
- priklanjanje: če lutka kaj pobira s tal ali poduha cvetlico, naj se v pasu prepričljivo upogne in se ne nagiba cela;
- študij hoje z nakazovanjem korakov in gibov figure v prepričljivem ritmu;
- igra z lutkami, vodenimi od spodaj, naj se odvija bolj spredaj ob igralni polici (Miličinski, 1985).

Lutki damo roke narazen, torej razširimo palec ter mezinec, in počasi krožimo z glavo lutke. Glava naj kroži v obeh smereh, nato jo premikamo še nazaj, naprej ter levo in desno (Brezničar idr., 2014).

Če hočemo, da lutka zaživi, ji moramo posvetiti vso svojo pozornost, še zlasti s pogledom, sicer ostaja »mrtva«. S tem smo svojo energijo usmerili vanjo in vzpostavljamo komunikacijo, ki je manj »ogrožajoča« kot običajna komunikacija »iz oči v oči« (Majaron, 2006).

Oživimo lahko različne vrste lutk ali kar dele svojega telesa; najpogosteje so to naši prsti. Seveda so pri vsem tem potrebni tudi naš talent, želja in veliko vaje.

Prsti so zanimiva igrača že dojenčkom v zibelki. Najprej si ogledujejo vsakega posebej, nato postanejo pripravne igrače za družabne igre.

Znana prsta igra je:

Ta pravi: »Pijmo.«

Ta pravi: »Jejmo!«

Ta pravi: »Kje bomo pa vzeli?«

Ta pravi: »V mamini skrinji.«

Ta pa pravi: »Jaz bom pa vse mamici povedal!«

In so ga vsi natepli: pc, pc, pc ...

Vsak prst ima v igri posebno vlogo, gibanje prstov kot oseb pa že pomeni animacijo (Sitar, 2001).

Slika 6: Prstne igre (Kranjec-Laganin, 2014)

4 OTROK

4.1 OTROKOV RAZVOJ

Najbolj temeljna področja razvoja so telesni, intelektualni, čustveno-osebnostni in socialni razvoj (Zupančič, 2004). Vsa področja razvoja so med seboj tesno povezana in se dopolnjujejo.

Značilnosti sodobnih razvojnih teorij kažejo, da razvoj na motoričnem, telesnem, kognitivnem, čustvenem in socialnem področju poteka usklajeno in celostno, da ni vedno le kontinuiran, temveč občasno tudi diskontinuiran proces, ter da poteka v značilnih stopnjah, ki se pojavijo v približno enakih starostnih obdobjih, za katera je značilno tipično vedenje otrok (Gallahue in Ozmun, 1998; Thomas, 1992, povz. Pišot in Planinšec, 2005).

Čprav so temeljna področja otrokovega razvoja medsebojno povezana, jih predstavljamo ločeno:

- Telesni razvoj: vključuje telesne spremembe (zunanjih delov telesa in notranjih organov), razvoj zaznavnih in gibalnih sposobnosti in spretnosti;
- Spoznavni razvoj: vsebuje vse spremembe v intelektualnih (višjih mentalnih) procesih: razvoj spomina, sklepanja, reševanja težav, govora, učenja, presojanja;
- Čustveno-osebnostni razvoj: predstavlja spremembe v doživljanju, izražanju uravnavanju čustev, enkratnih načinov, po katerih se posameznik odziva na okolje (temperament, osebnostne značilnosti);
- Socialni razvoj: nanaša se na razvoj komunikacije, medosebnih odnosov, socialnih spretnosti, socialnega razumevanja, moralnih vidikov vedenja (Zupančič, 2004).

4.1.1 Telesni razvoj otroka

Nekatere dispozicije so v otrokovem razvojnem obdobju prirojene. Ali se te dispozicije v njegovem nadaljnjem razvoju razvijajo, je odvisno od okolja, ki naj bi

bilo čim bolj bogato, in od njegove lastne aktivnosti. Čim več spodbud iz okolja otroka motivira, revno okolje pa njegov razvoj zavira (Pišot in Planinšec, 2005).

Telesni razvoj se povezuje tudi z nekaterimi drugimi področji razvoja.

Dojenček na primer pridobiva večino spoznanj (spoznavno področje razvoja) o svetu preko zaznavanja in gibalnih dejavnosti (razvoj zaznavnih sposobnosti in gibalnih spretnosti) (Zupančič, 2004).

Kot navajata avtorja Gallahue in Ozmun (1998; povz. Pišot in Planinšec, 2005) motorični razvoj poteka v več fazah. Te so:

1. refleksna gibalna stopnja:

- obdobje vkodiranja (zbiranja) informacij (traja od prenatalnega obdobja do 4. meseca),
- obdobje dekodiranja (procesiranja) informacij (traja od 4. meseca do 1. leta);

2. začetna gibalna stopnja:

- obdobje inhibicije refleksov (primitivnih in posturalnih) (traja od rojstva do 1. leta),
- prekontrolno obdobje (traja od 1. do 2. leta);

3. temeljna gibalna stopnja:

- začetno obdobje (traja od 2. do 3. leta),
- osnovno obdobje (traja od 4. do 5. leta),
- obdobje zrelosti (traja od 6. do 7. leta);

4. specializirana gibalna stopnja:

- prehodno obdobje (traja od 7. do 10. leta),
- obdobje prilagoditve (traja od 11. do 13. leta),
- obdobje trajne uporabnosti (traja od 14. leta starosti).

4.1.2 Spoznavni razvoj otroka (kognitivni razvoj)

Kognitivni razvoj vključuje intelektualne procese, kot so zaznavanje, predstavljanje, presojanje, sklepanje, spomin, govor in reševanje težav, ki omogočajo mišljenje, odločanje in učenje (Marjanovič Umek, 2004).

Razvojno psihološko pojmovanje zgodnjega spoznavnega razvoja je približno do 80. let dvajsetega stoletja močno obvladala Piagetova teorija (1953, 1954; povz. po Marjanovič Umek in Zupančič, 2004), po kateri otrok oblikuje svoja spoznanja o svetu preko dejavnega delovanja nanj.

Novejša spoznanja, ki temeljijo na uporabi kompleksnejših raziskovalnih tehnik, pa kažejo, da so dojenčki in malčki veliko bolj spoznavno kompetentni in da se nekatere njihove sposobnosti razvijajo mnogo prej, kot je predvidel Piaget (Zupančič, 2004).

Piaget omenja štiri stopnje kognitivnega razvoja. Po teh štirih stopnjah poteka razvoj. Prva stopnja je senzomotorična stopnja, ki traja do drugega leta starosti. Otrok v tej stopnji spoznava in razumeva svet preko gibalnih in zaznavnih dejavnosti. Druga stopnja je predoperativna stopnja, ki je značilna od drugega do sedmega leta. V tem času pride do kakovostne spremembe mišljenja, ki postaja vse bolj ponotranjeno. Tretja stopnja je konkretno operativna stopnja, ki traja do dvanajstega leta. Otrok je sposoben logično misliti na konkretni ravni. Četrta stopnja je formalno operativna stopnja, v kateri se razvije abstraktno in hipotetično mišljenje (Piaget in Inhelder, 1998; povz. po Pišot in Planinšec, 2005).

Otrok, star od 3 do 6 let, je na predoperativni stopnji mišljenja (Piaget, 1929, 1959, 1964; povz. po Marjanovič Umek in Zupančič). Skladno s Piagetovo spoznavno teorijo je za zaznavno-gibalno to druga stopnja, za katero je značilno simbolno mišljenje.

Simbolno mišljenje se kaže v odloženem posnemanju, simbolni igri, ki je pogostejša in poteka tudi na višjih razvojnih stopnjah (npr. metla otroku simbolizira konja, otrok kopa dojenčka v vodi, ki je ni) (Marjanovič Umek, 2004).

Kognitivni razvoj je povezan z motoričnim in čustveno-socialnim razvojem.

4.1.3 Čustveno osebni razvoj

Otrok čustva izraža že od svojega rojstva. V otroštvu doživlja in izraža različna čustva, kot so: jeza, strah, anksioznost, zaskrbljenost, ljubosumnost in naklonjenost (Pišot in Planinšec, 2005).

Dokler otrok ne zna govoriti in izražati svojih čustev, se mora zanašati na dojemljivost in občutljivost odraslega, da jih zna razbrati (Thompson, 1995; povz. po Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

Čustva, kot so žalost, veselje in strah, so osebne (subjektivne) reakcije na izkušnje, ki so povezane s telesnimi in vedenjskimi spremembami. Vsa normalna človeška bitja imajo enak razpon čustev. Ljudje se razlikujejo v tem, kako pogosta so določena čustva, kateri dogodki jih sprožijo, kako jih izražajo in kako se zaradi njih odzovejo. Značilen vzorec posameznikovih čustvenih reakcij se začne razvijati v obdobju dojenčka in je eden od temeljnih elementov osebnosti (Stahl, 1994; povz. po Marjanovič Umek in Zupančič).

Prehodi med različnimi čustvenimi stanji so pri otrocih zelo hitri. V zgodnjem otroštvu so pogosta čustva veselje in negativna čustva. Čustvo veselja je otroku in okolici prijetno. Pri otroku vpliva k pozitivnemu samovrednotenju, medtem ko negativna čustva lahko slabo vplivajo na motorični, kognitivni in socialni razvoj (Pišot in Planinšec, 2005).

Razumevanje lastnih čustev otrokom pomaga usmerjati vedenje v družabnih situacijah in govoriti o njih (Laible in Thompson, 1998). Omogoči jim nadzorovati način izražanja čustev in razumeti, kako čutijo drugi (Garner in Power, 1996; povz. po Marjanovič Umek in Zupančič). Velik del tega razvoja se zgodi v predšolskem obdobju.

Predšolski otroci lahko govorijo o svojih čustvih in večinoma zaznajo čustva drugih, prav tako pa razumejo, da so čustva povezana z izkušnjami in željami

(Saarni, Mumme in Campos, 1998; povz. po Marjanovič Umek in Zupančič). Vendar še ne morejo popolnoma razumeti čustev, usmerjenih k sebi, kot sta sram in ponos, težko pa tudi uskladijo nasprotujoča si čustva, na primer srečo, ker dobijo kolo, in razočaranje, ker ni »prave« barve (Kestenbaum in Gelman, 1995; povz. po Marjanovič Umek in Zupančič).

4.1.4 Socialni razvoj

Novorojenček je socialno bitje. To je razvidno in njegovih preferenc do dražljajev, ki prihajajo od ljudi – raje posluša človekov glas kot druge zvočne dražljaje, raje gleda človekov obraz kot katere koli druge vidne dražljaje (Marjanovič Umek, L., 2004, str. 255).

Proces socializacije se začne v obdobju dojenčka, veliko preden se začne oblikovati zavestno razumevanje spola. Postopno, ko otroci začnejo nadzorovati lastne dejavnosti, postanejo standardi s spolom povezanega vedenja ponotranjeni. Otrok ne potrebuje več pohvale, graje ali navzočnosti modela, da bi se obnašal na družbeno sprejemljiv način. Otroci se dobro počutijo, ko izpolnjujejo pričakovanja notranjih standardov oziroma slabo, če jim to ne uspe. Zgodnje otroštvo je torej ključno obdobje socializacije (Bussey in Bandura, 1992; Povz. po Marjanovič Umek in Zupančič).

Dejavniki uspešne socializacije vključujejo varnost navezanosti, učenje vedenja staršev z opazovanjem ter vzajemno odvisnost med otroki in starši (Maccoby, 1992; povz. po Marjanovič Umek in Zupančič).

Otrok po tretjem in četrtem letu starosti več časa preživi z ostalimi otroki kot z odraslimi. Rad se igra s svojimi sovrstniki v vrtcu. Tudi razlike med spoloma se kažejo tako, da se deklice družijo z deklicami in dekliske skupine so manjše in zaupnejše. Fantovske skupine so številčnejše in bolj odprte do drugih (Pišot in Planinšec, 2005).

4.2 OTROK IN IGRA

4.2.1 Igra

Igra je priprava na življenje, povzetek razvoja človeške vrste, dejavnost za zabavo. Otrok z njo eksperimentira in prevzema nadzor nad svojim življenjem. Skratka, igra je vzgoja (Thomson, 1995; povz. po Marjanovič Umek in Zupančič).

Igra je za otroka najbolj pomemben dejavnik v tem obdobju. Otrok se ob igri razvija, raziskuje, spoznava idr. Za otroka je igra življenjskega pomena in tako otrok spoznava svet.

Igra je dejavnost, ki se od drugih dejavnosti loči zlasti po tem, da je namerna, usmerjena na predmete, notranje motivirana, da so posledice odsotne in da gre za oblikovanje alternativne stvarnosti (Kavčič, 2004; povz. po Marjanovič Umek in Zupančič).

4.2.2 Pomen igre

Igra sodi k vsakemu otroku. Igro otrok potrebuje.

Ljudje, ki se v svojih otroških letih niso smeli igrati, za tem trpijo in boleajo vse svoje življenje. Bili so prevarani za najlepše iz otroških let. Resnica je, da otroci, ki se ne morejo zadosti igrati, v razvoju zaostanejo (Kuret, 1959).

V otrokovem razvoju se pojavijo različne vrste spoznavnih iger. Najprej se pojavi **funkcijska igra**. Značilna je v prvih dveh letih otrokovega življenja. Je najpreprostejša oblika igre. Otrok si z njo razvija gibalne in zaznavne funkcije in neposredno upravljanje s predmeti ter njihovo raziskovanje. Ta vrsta igre se začne že v prvem mesecu dojenčka (Kavčič, 2004; povz. po Marjanovič Umek in Zupančič).

Otrok okuša, prijemlje, gleda, vleče in tako preizkuša svoje čute. Ponuditi mu moramo čim več možnosti (Thomson, 1995; povz. po Marjanovič Umek in Zupančič).

Funkcijska vrsta igre je prevladujoča v prvem letu otrokovega življenja. V drugem letu ta vrsta igre že upade, saj igra preide na višjo stopnjo (Kavčič, 2004; povz. po Marjanovič Umek in Zupančič).

Iz funkcijske igre otrok nato preide v **konstruktivno igro**. To se zgodi v drugem letu otrokovega življenja. Prisotna je v celotnem predšolskem obdobju. Otrok v tej igri posamezne igrače povezuje in sestavlja v konstrukcijo. Ta igra postaja vse bolj celovita in kompleksna. Otrok pove, kaj in kako bo zgradil. Kot navaja Kavčičeva (Kavčič, 2004), ta vrsta igre spodbuja razvoj ustvarjalnosti, razumevanja, prostorskih odnosov, odkrivanja vzorčno-posledičnih odnosov, ohranjanje pozornosti ter sledenje nameri in pomenu, saj mora otrok ves čas gradnje obdržati v mislih, kaj mora sploh zgraditi. Ker ima konstruktivna igra pogosto simbolno sestavino, spodbuja tudi pripisovanje in preoblikovanje pomena predmeta.

Nato preidemo na **simbolno igro**. Simbolna igra je igra pretvarjanja ali igra »kot da«. Otrok predstavlja neko osebo, predmet, pojav iz stvarnega ali domišljjskega sveta.

L. Melune Nicolich (1981; povz. po Marjanovič Umek in Zupančič) povzema šest meril simbolne igre, torej meril, po katerih lahko sklepamo, da se otrok pretvarja: otrok se do neživih predmetov vede, kot da so živi (npr. skrbi za lutko); vsakodnevne dejavnosti izvaja v odsotnosti potrebnih materialov (npr. pije iz praznega lončka); otrok izvaja dejavnosti, ki jih običajno izvaja nekdo drug (npr. kuha, telefonira); dejanj ne izvede do njihovega običajnega konca (npr. vzame torbico in pomaha v pozdrav, nato pa ne odide ven); predmet nadomesti z drugim (npr. škatla nadomešča mačko); njegovo čustveno in instrumentalno vedenje v simbolni igri izraža namišljenost dejavnosti (Kavčič; povz. po Marjanovič in Zupančič, 2004).

Igra, v kateri otrok izraža razumevanje odnosov, je **dojemalna igra**. To so dejavnosti, kot so npr. poslušanje, posnemanje, branje, opazovanje.

Otrok si pridobiva nova spoznanja, ki jih povezuje z že pridobljenimi informacijami (Kavčič, 2004; povz. po Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

V tretjem letu se začne pojavljati **igra s pravili**. Otrok pri tej igri sprejme pravila in se jih drži.

4.2.3 Igra in prostor

Otroci se najraje igrajo v varnem in domačem prostoru. Takrat se počutijo varne in svobodne.

Otrok za igro potrebuje fizični in notranji prostor. Čutiti mora, da lahko svoje dejavnosti svobodno izbira. Če le moremo, mu omogočimo, da se lahko varno igra na dvorišču ali vrtu (Thomson, 1995; povz. po Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

5 OTROK IN LUTKA

5.1 POMEN LUTK ZA OTROKA

Z lutko lahko začnemo že zelo zgodaj. Mama z njo lahko pomiri svojega otroka, mu z njo olajša marsikatero bolečino. Tudi vzgojitelji smo tisti, ki smo v stiku z lutkami. Lutka je nekakšna pomočnica, ki ima neverjetne učinke ob prvem stiku med odraslim in otrokom.

Pripovedovanje zgodb, učenje pesmi, predstavitev poezije ali vsebine knjige s pomočjo lutk so eno največjih bogastev, ki nam jih nudijo lutke (Korošec, 2012).

Lutka je, glede na naše lastne izkušnje iz prakse, neverjetna motivacija za otroke. Zelo hitro jih motivira, tudi še tako zahtevne otroke. Naučijo se vztrajnosti, rešujejo duševne napetosti, sproščajo se razni strahovi in jeze (Golub, 2003, str. 5).

Lutka zadovoljuje temeljne otrokove in učiteljeve potrebe:

- **po svobodi:** govora, gibanja, mišljenja – se gibljem, govorim, izdelujem, ustvarjam;
- **po zabavi:** se smejem, zabavam sebe in druge, se sproščam, uživam, sem dobre volje;
- **po ljubezni:** se počutim varno, me imajo radi, smo prijatelji;

- **po moči:** se uveljavljam, sem v središču pozornosti, ustvarjam lutko, ustvarjam sebe (Kroflič, 2002; povz. po Korošec, 2006).

Razlogi, zakaj se vzgojitelji obrnejo na lutke:

- lutke v igralnici spodbujajo otroke, postanejo zanimiva nagrada in so pripomoček za nadzor nad otroki;
- lutke lahko usmerjajo otroke k znanju in učenju;
- lutke učijo skozi igro;
- lutke dovolijo vzgojitelju, da vključi ponavljanje pojmov (snovi), ne da bi snov postala dolgočasna (Kočevar, 2013).

Carol Sterling (2004; povz. po Korošec, 2012) je napisala, da lutke otrokom nudijo pogoje za doseg naslednjih vzgojno-izobraževalnih ciljev:

- spodbujati kreativno izražanje,
- stimulirati in povečati domišljijo,
- razvijati spontano besedno izražanje,
- izboljšati govor in izgovarjavo,
- vaditi spretnosti pisanja in gladkega branja,
- pridobiti si občutek za vrednotenje literature,
- medsebojno usklajevanje in razvijati občutek za čas in prostor,
- spodbujati otrokov občutek lastne vrednosti,
- doseči samozaupanje in osebno zadovoljstvo,
- sprostiti strahove, agresijo in frustracije na sprejemljiv način,
- razvijati socialno-interakcijske spretnosti (Korošec, 2012).

5.2 VLOGA LUTKE V OTROKOVEM RAZVOJU

5.2.1 *Otrokov razvoj in lutka*

V Kurikulumu za vrtce so zapisane nekatere skupne zakonitosti o otrokovem razvoju:

- otrokov razvoj poteka skozi določene zaporedne stopnje, ki so opredeljene tako s kvantitativnimi kot kvalitativnimi spremembami (npr. intuitivna stopnja mišljenja sledi zaznavno-gibalni fazi v razvoju mišljenja; stopnja

razumevanja medosebnih odnosov sledi stopnji razumevanja samega sebe ipd.);

- vsi psihični procesi (čustva, govor, mišljenje, socialna kognicija itn.) se razvijajo v vseh razvojnih obdobjih;
- posamezna področja razvoja so med seboj prepletena, saj gre za vzporednost in povezanost med različnimi psihičnimi funkcijami (npr. otrok zaznava, doživlja in pozna sebe, svet okoli sebe, različne odnose s čustvenega, intuitivnega, socialnega, spoznavnega vidika);
- v otrokovem razvoju so obdobja, ki so najbolj primerna (t. i. kritična obdobja), da se otrok nekaj nauči, pridobi določeno spretnost na najbolj učinkovit način;
- individualne razlike v razvoju so med otroki velike, in sicer zlasti v prvih dveh letih njihovega življenja, vendar ta različnost otrok ostaja znotraj razvojnih norm;
- gre za stalno povezavo med otrokovim razvojem (v ožjem pomenu besede), učenjem in poučevanjem, ki se kaže zlasti v razmerju med otrokovim aktualnim in potencialnim razvojem (Kurikulum za vrtce, 2013).

Otrok se z lutko, če ne prej, sreča v vrtcu. Vzgojitelj je tisti, ki mu jo približa. Lutka lahko postane glavna avtoriteta, omogoča čustveno reakcijo, spodbuja k ustvarjalnosti (Korošec in Majaron, 2002).

Lutka otroku pomaga pri pridobivanju pozitivne samopodobe. Otroci se z lutko identificirajo in tako je lutka tudi sredstvo, ki ji lažje izrazijo svoja čustva (Retuznik Bozovičar, 2010).

Tako je lutka tisto sredstvo, ki otroku pomaga pri njegovem razvoju na različnih področjih.

Že v predšolski dobi vzgojitelj usmerja otroka k ustvarjalni igri z lutkovnimi elementi, od prstnih iger v naročju, preko »lutk« iz škatel, vrečk, nogavic do animacije igrač v fantazijskih dogodivščinah. Ta proces naj bi se nadaljeval tudi v osnovni šoli. Tako otrok učenja ne bi čutil kot stresne naloge, marveč kot igro z določenim ciljem (Majaron, 2002).

5.2.2 *Komunikacija in lutka*

Komunikacijo delimo na verbalno in neverbalno. Verbalna je, kot že sama beseda pove, komunikacija z besedami. Neverbalna komunikacija je prva komunikacija, ki se odraža z gibi, gestami, držo telesa ipd.

Izraz komunikacija izhaja iz latinske besede *communicatio*, kar pomeni naznanilo, sporočilo, občevanje, povezanost, povezava. Izraz *communicare* latinsko pomeni napraviti skupno, deliti kaj s kom, sporočiti, občevati, biti v medsebojni zvezi, spoje biti, vezati (Brajša, 1993).

Pri neverbalni komunikaciji je najbolj pomembno sporočanje preko gibov oziroma z gibi. Otroci prej kot besede razumejo gibe. Takšno obliko v komunikologiji imenujemo kinestetično komuniciranje, kamor spadajo različni gibi telesa, obrazna mimika, telesna drža.

Otrok najprej sprejema neverbalno komunikacijo, postopoma pa si bogati govorno izražanje (Retuznik Brozovič, 2010).

Kot navaja kurikulum za vrtce, je neverbalna komunikacija še posebej čas, ko ima otrok skopo besedišče ter za izražanje vsebin, ki so težko ubesedljive ali zelo intimne/skrite. Zato je treba otroku omogočiti in ga spodbujati k doživljanju in izražanju čustvenih vsebin, pa tudi vrednostnih in estetskih doživljanj. Take osebne izpovedi kažejo razlike med posamezniki – njihovim odzivanjem, doživljanjem ter izražanjem notranjega in zunanjega sveta. Na področju umetnosti odrasli razlike pričakujejo in cenijo tako na ravni vsebin kot tudi na ravni oblikovanja umetniške forme in osebnih umetniških govoric. Zato ob spoznavanju umetnosti in umetnosti spodbujajo in gojijo otrokovo iskanje, prepoznavanje, izpostavljanje in sprejemanje različnosti ter radovednost in veselje do različnosti (Kurikulum za vrtce, 2013).

Pri igri z lutko otrok komunicira z občinstvom preko lutke, ki je posrednik. Otrok, ki je plašen, si v igro z lutko upa komunicirati, saj je lutka ščit in ona prevzame vse delo (Majaron, 2002).

Zadnje čase se zelo pogosto uporablja vključevanje lutk za doseganje kurikularnih ciljev.

Lutke se ne pojavljajo le v vrtcu, ampak tudi v nižjih razredih osnovne šole, pri delu z osebami s posebnimi potrebami itn.

Lutka je odličen medij za komunikacijo med vzgojiteljico in otrokom in otroki samimi. Kot posrednik v komunikaciji lutka izboljšuje medosebne odnose in sprošča vzdušje v skupini. Kot močno simbolno sredstvo otroku nudi možnost izražanja čustev, sproščanja konfliktov in v simbolnih situacijah sproščanje lastnega videnja realnega sveta. Vzgojitelju pa so lutke v pomoč pri lažjem razumevanju otroka, prepoznavanju njegovih čustev in težav in pri hitrejšem in zanimivejšem doseganju ciljev učnega načrta (Korošec, 2012).

Pri lutki lahko vzpostavimo komunikacijo, ki je za otroka manj ogrožajoča. Ravno zato lahko lutka postane zelo dober pomočnik, ščit, zaupnik posrednik itd. Skozi lutko lahko posameznik izrazi svoja stališča, misli, pokaže svoje sposobnosti, ki jih sicer ne bi. Takšna »komunikacija« je izrednega pomena pri otrocih, ki ne morejo normalno komunicirati, predvsem pri senzibilnih osebah in hiperaktivnih otrocih (Majaron, b. d.a).

Igra z lutko in gledališka igra lahko izboljšata komunikacijo med učenci ter zmanjšata stresno situacijo med njimi in učiteljem. Prav lutka lahko postane nova, močnejša avtoriteta od učitelja. Lutki otrok zaupa svoje težave, odpravlja nesporazume in skozi vzpostavlja simbolno komunikacijo z okoljem. Lutka otroku omogoča tudi čustveno reakcijo, ki je neodvisna od besed, torej neverbalno komunikacijo (Korošec, 2012).

V lutkovnem gledališču igralec z občinstvom komunicira preko posrednika – to je lutka. Vso energijo igralec usmeri v lutko. Če ta način komunikacije prenesemo v vrtec, vidimo, da neposredna komunikacija v gledališki igri z izpostavljanjem jaza ustreza egocentričnim otrokom, ki želijo poudariti svoj ego. Plašen otrok si upa komunicirati z lutko, ker mu ta predstavlja »ščit«, drugi jaz, skozi katerega sporoča. Igra z lutko vzgojiteljicam pomaga pri vzpostavljanju stika z otrokom, njihova

medsebojna komunikacija se izboljša, lutka otroke pritegne, navduši, sporočanje in posredovanje informacij sta olajšana (Korošec, 2006).

5.2.3 Otroci s posebnimi potrebami in lutka

Lutka ni le sredstvo za zabavo in učenje otrok, ampak ima tudi terapevtsko moč. Uporablja se lahko kot pomoč pri delu z otroki s posebnimi potrebami.

Delo z otroki s posebnimi potrebami je svojevrsten izziv, saj je potrebno iskanje in vključevanje novih alternativnih metod in tehnik dela.

Terapija z lutko in vzporedno timsko delo tako učitelju kot tudi staršem in ne nazadnje tudi otroku omogočata razvijanje ustreznih vzorcev funkcioniranja in vsesplošen napredek na več področjih razvoja hkrati (Belšak, 2011).

Otroci s posebnimi potrebami so po šolski zakonodaji:

- otroci z motnjami v duševnem razvoju (lažje, zmerno, težje, in težko duševno prizadeti),
- dolgotrajno bolni otroci, otroci z motnjami vida (slepi in slabovidni),
- otroci z motnjami sluha (gluhi in naglušni),
- otroci z govorno jezikovnimi motnjami,
- gibalno ovirani otroci ter
- otroci z motnjami vedenja in osebnosti (Retuznik Bozovičar, 2010).

Ob lutki uporabljamo tudi tako imenovane terapevtske zgodbe, ki prikazujejo junaka z enakimi težavami, kot jih ima otrok (Belšak, 2011).

Avtorica članka Majda Šporn (; povz. po Korošec in Majaron, 2002) opisuje, kako je pri svojem delu kot logopedinja uporabila lutko kot sredstvo za pomoč pri delu z otrokom. V članku opisuje, kako so otroka k njej pripeljali starši. Deček je imel pet let in je bil doma v varstvu. Starši so ga še isto leto vpisali v vrtec, saj deček ni govoril. Komuniciral je le z domačimi in je bil dokaj nerazumljiv. Ob srečanju z ljudmi je svoj obraz skrival tako, da ga je stiskal k materi. Avtorica opisuje, kako je z dečkom vzpostavila stik. Prvih šest obiskov ni prineslo nič novega. Pri naslednjem obisku se je odločila, da uporabi lutko, ki bi zakrila njen obraz.

Uporabila je lutko snežena žena. Otrok je ob igri z lutko snežene žene spregovoril. Naslednjič je poleg snežene žene na mizo položila še lutko sneženega moža. Deček je lutko sneženega moža vzel z mize in se začel igrati.

Izdelava lutke in lutkovna igra predstavljata eno od možnih alternativnih metod na področju strokovnega dela pri delu z osebami s posebnimi potrebami ne glede na njihovo starost, spol in sposobnosti. Koristno je lahko na širokem področju terapevtskega, pedagoškega in andragoškega dela, kot so učenje in pridobivanje gibalnih spretnosti, komunikacijske in delovne veščine, likovno, glasbeno in govorno izražanje, pridobivanje novih znanj, učenje tujega jezika itd. (Brezničar idr., 2014).

5.2.4 Otrokov razvoj preko gledaliških dejavnosti

Otrok lahko sam zaigra lutkovno predstavo, si jo ogleda v gledališču, sam ustvari lutke in nato zaigra ipd. Vse te dejavnosti otroku omogočajo udejstvovanje v različnih gledaliških dejavnostih.

Obisk lutkovnega gledališča je močna spodbuda, da bi otroci sami zaigrali predstavo. Dobra predstava v otroku sproži vznemirjenje in ustvarjalnost (Majaron, 2002).

Za gledališke dejavnosti v vrtcu moramo v prvi vrsti poskrbeti za spodbudno okolje. Poskrbeti moramo, da se otrok ob tem dobro počuti in ima možnosti. Dati mu moramo primeren prostor, čas in sredstva.

H gledališkim dejavnostim spada tako izdelava lutk kot tudi ogled gledališke predstave otrok v vrtcu ali za starše

Otroci so že v predšolskem obdobju sposobni in samostojni raziskovalci svojega okolja, zato je spoznavanje gledališča z obiskom gledališke hiše in spoznavanjem zaodrja močna spodbuda za radovedno iskanje še več informacij o gledališču. Če predšolske otroke in učence nižjih razredov navadimo na lutke, tako na ogled predstave kot na rabo lutke v komunikacijske namene, lahko lutke s pridom uporabljamo tudi kasneje, v višjih razredih osnovne šole. Lutkovna gledališča

ponujajo kakovostne lutkovne predstave tudi za mladostnike, vendar žal marsikdaj še vedno prevlada mišljenje, da je lutka »za ta male« (Kržišnik, 2011).

Omogočati je treba, da otrok v umetnosti izraža svoj intimni svet in z okoljem komunicira spontano, neposredno in individualno (Kurikulum za vrtce, 2013).

Razlogi, zakaj je igra z lutkami pomembna:

- otrok postopoma razvija simbolično transformacijo izkušnje;
- otrok se identificira z različnimi karakterji;
- veliko prispeva k otrokovi psihični razbremenitvi;
- otrok velikokrat lažje vzpostavi stik z lutko kot z odraslim, lutka igra vlogo posrednika med otrokom in okoljem;
- lutke za otroka predstavljajo duplikat živih bitij, s katerimi manipulira, kakor sam želi;
- otrok skozi lutko izraža svoje intimno doživljanje sveta;
- gradi socialne vezi;
- vplivajo na razvoj pozitivnih potez osebnosti ter pozitivnega samospoštovanja;
- otroci intenzivno doživljajo radosti nad lastno in tujo ustvarjalnostjo;
- otroci se osvobajajo egocentričnosti,
- skozi lutko razrešujejo spor;
- spodbuja jezikovni razvoj skozi verbalno izražanje (»Zapiski s predavanj«, 2013).

Od zamisli prek izdelave do animacije in uprizarjanja pa lutka uvaja predvsem igro in interaktiven pristop do pridobivanja novih znanj in dinamike. Lutkarstvo se lahko uporabi kot rekreativna dejavnost, odpira pa veliko širše možnosti (Vižintin, 2014).

Z razvijanjem umetnostne ustvarjalnosti razvijamo tudi otrokovo ustvarjalnost, pomembno za napredek človeštva. Deležen naj bi je bil vsak otrok (Golub, 2003).

5.2.4.1 Vzgoja skozi umetnost

Stik z umetnostjo je lahko v predšolskem obdobju bistvenega pomena. Otrok lahko ob stiku z umetnostjo doživi nekatere vrednote, uri svojo domišljijo, jezik, odnose, povečuje empatijo, lahko se nas dotakne na različne načine, npr. telesno, duševno ipd.

5.2.4.2 Gledališke dejavnosti v prvem starostnem obdobju

V prvo starostno obdobje uvrščamo otroke, stare od 11 mesecev do treh let. Najmlajši otroci so dokaj občutljiva in nežna skupina. Iz lastnih izkušenj vemo, da je lahko lutka zanje kar igrača, tako njihova kot vrtčevska.

V najmanjši skupini je vse prej kot predstava, izdelovanje idr. Na prvem mestu so nežnost in lepe besede vzgojitelja/vzgojiteljice.

Otrokom pripovedujemo zgodbe, pesmice, izštevance. Predvsem jih to bogati v verbalnem izražanju.

Pri stiku z najmanjšimi so dobro poznane bibarije in prstne igre.

Bibarije so v prvem starostnem obdobju zelo dobrodošle. Otrok preko bibarij spoznava svoje telo, se zraven giblje, uri svojo domišljijo idr. Največkrat jih uporabljamo ob prvem stiku in ob tem, za kar je za otroka še neznano. Uporabimo jih lahko tudi kar tako, za boljše vzdušje.

Primer bibarije avtorice Mire Voglar:

Nagajiva biba
bibu buba baja,
po hrbtu se sprehaja
in nagaja.
Pa se Mojca razjezi:
»Ti, ti, ti!«
Biba pač ni kriva,
če je nagajiva (Voglar, 2011).

Kasneje pri malo starejših otrocih (2–3 leta) že lahko razmišljamo o preprosti izdelavi lutke, pa naj si bo le zmečkan papir ali kaj podobnega. Tudi kakšna krajša predstava že pride v poštev.

Vzgojiteljice v najmlajših starostnih skupinah prvo gledališče (prvi stik z zaigrano zgodbo) z otroki in za otroke ustvarjajo kar s preprostimi prstnimi, naprstnimi lutkami in lutkami na dlani. Oživiljeni liki pritegnejo otrokovo pozornost. Ko jim z lutkami pripovedujejo kratke zgodbe, pesmi in rime ali pa otrokom z lutko preprosto pomagajo pri vsakodnevnih situacijah (premagovanje ločitvenega strahu ipd.), jih navajajo na lutke in igro. Če otroke navajamo na različne rabe lutk, tudi sami pogosteje posežejo po lutki, hkrati pa z lutkami lažje pritegnemo njihovo pozornost (za učenje, ustvarjanje predstav idr.) (Bucik, 2011).

5.2.4.3 Gledališke dejavnosti v drugem starostnem obdobju

V drugem starostnem obdobju je otrok dodobra razvit na več področjih. Tudi njegova fantazija se zelo razvija. Ima pestro domišljijo, ustvarjalnost. Lutke lahko izdelava sam, brez pomoči odraslih. Tudi v lutkovni predstavi lahko sodeluje. Prav tako lahko sodeluje pri pripravi scene.

Otrok sprejema zgodbe, primerne njegovi starosti, z odprtim srcem, razumevanjem preprostih pomenskih gest, gibanj, barv in lutk. Vse, kar vidi, želi posnemati, pa tudi preoblikovati, zato mu pripovedujemo s preprostimi lutkami in scenografijo (»Zapiski s predavanj«, 2013).

V drugem starostnem obdobju so otroci sposobni sami odigrati v krajši lutkovni predstavi oziroma so sposobni sami sodelovati v vodeni lutkovni dejavnosti. Otrokom moramo dati možnost in poskrbeti za spodbudno okolje, da bodo čim bolje uživali v dejavnosti in pokazali svoje zmožnosti.

Kadar otroci sodelujejo pri gledaliških dejavnostih, še posebej kadar so vključeni v dramsko igro, manipulirajo in prevzamejo identiteto in vlogo. Pri kratkih odigranih predstavah temeljijo na dejavnostih, znanju, oblačilih, govoru idr.

Ko pripravljamo lutkovno predstavo, najprej izdelamo oder, potem pa še lutke. Te so lahko različne vrste in iz različnih materialov. Ko otroci posadijo svoj glas in se vživijo v svojo vlogo, razvijajo domišljijo, prav tako pa gradijo svoj besedni zaklad. V skupini si lahko izmislimo svojo igrico, ki jo zaigrajo, ali pa zaigrajo zgodbo, ki jo že poznajo (Ban, 1999).

Proces je pomembnejši od izdelka in prizora. Na prvem mestu je otrokov razvoj. Otroka ne obremenjujemo z učenjem besedila na pamet. Njihova igra je improvizirana, izmišljena ali prirejena po literarni predlogi. Umetniška vrednost se povečuje s starostjo, razvojno stopnjo in otrokovimi izkušnjami (Majaron, 2006).

Ko lutke uporabljamo v razredu (v rokah učitelja/vzgojitelja ali v rokah otroka), je za učitelja/vzgojitelja izrednega pomena, da določi cilje projekta z lutkami in kaj lahko otrok od tega pričakuje. Načrtovanje, vaje in igranje predstave kot gledališki cilj za profesionalne lutkarje so le eni od ciljev, ko delamo z otroki v okviru učnega programa. Pomembno je ločiti med lutkovnim gledališčem in lutkovnimi dejavnostmi kot obliko kreativne drame, ki ni namenjena pripravi popolne predstave, temveč rasti in razvoju otroka – lutkarja (Majaron, 2006).

5.3 KAJ VSE JE LAHKO ZA OTROKA LUTKA

Otrok ima pestro domišljijo in zanj, v njegovi domišljiji in očeh, je lahko lutka tisto, kar se nam zdi popolnoma nesmiselno, nezanimivo. Zanj je lahko že palica, ki jo pobere s tal, igrača, s katero zaigra. Tako moramo biti odrasli čim bolj ustvarjalni pri izdelavi in predstavi lutk. Tu domišljija nima meja.

Vendar pa moramo ločiti med lutko in igračo. Oboje je za otroka zelo pomembno. Avtorica navaja: Lutka ni Martin Krpan, ki se premika ob uri v stolpu lutkovnega gledališča ali kimajoči Božiček v novoletni izložbi. To sta le mehanični igrači ali stroja. Lutka tudi ni punčka, s katero se igra otrok, saj je to intimno dejanje, ki ne vključuje gledalcev. Lutka je neživa figura, ki jo premika človek (lutkar ali animator oživljalec) pred gledalci (Voglenik, 2012).

O tem, kaj imata skupnega otroška in gledališka igra, so se razpisali že številni filozofi, psihologi, antropologi, pedagogi, teatrologi idr. Kako pa je, ko igrača

postane gledališki igralec? Bi si s tem lahko pomagala celo pri opredelitvi lutkovnega gledališča (Sitar, 2008)

Vendar tu ne gre za estetsko dodelane lutke, ki jih vidimo na profesionalnih predstavah ali za tiste, kupljene v trgovinah. Govorimo o vseh možnih lutkah, ki jih otroci naredijo sami ali skupaj z učiteljico, vzgojiteljico (Majaron, 2006).

Otroci imajo zelo radi, če lahko lutke izdelajo sami.

Kadar lutke izdelujejo otroci ali vzgojitelji, starši oziroma tisti, ki se ukvarjamo z lutkami v okviru naše službe in življenja, je pomembna naša kreativnost, iznajdljivost, ustvarjalnost, torej je lutka sposoben narediti vsak. Otroci pri izdelavi lutke urijo svojo fino motoriko, izkažejo svoje ustvarjalne potenciale, skozi ustvarjeno bitje vzpostavljajo komunikacijo in večkrat na simboličen način razrešujejo osebne probleme.

Otroke zelo privlači tudi druga vrsta lutk, in sicer so to lahko njihovi deli telesa, od prstov do različnih delov telesa.

Otroci, predvsem mlajši, se zelo radi igrajo s prsti. Zanimive so tudi lutke na dlaneh, obrazi, narisani v zapestju, komolcu, ramenih, kolenu, stopalih. Vse te dele lahko popestrimo z masko na različnih delih telesa. Vse to je lahko za otroke lutka. Ne smemo pa pozabiti, da je vse to lahko odlična motivacija.

Eden izmed mojih najljubših avtorjev (Majaron, 2002) je lepo zapisal: »Odrasli bomo morali znati iti v korak z otroki, ki so resnično vsako leto drugačni, pravijo težavnejši [...] Mene pa zanima predvsem to, ali se veliko učiteljev vpraša, kaj tem otrokom manjka. Koliko od nas se zaveda, da je to ljubezen, toplina, naklonjenost, razumevanje, naš čas [...] Mnogo tega jim lahko ponudimo prav s pomočjo lutke.«

Torej otrokom ponudimo lutke in naj jih ustvarjajo tudi sami.

5.4 KUPLJENA LUTKA ALI LUTKA, KI JO OTROK NAREDI SAM

Večina ljudi meni, da sta to popolnoma različni lutki. Lutka, ki jo otrok naredi sam, ima neko svojo zgodbo, do nje ima otrok drugačen odnos.

Pri ustvarjalnih lutkovnih dejavnostih otrok hitro ugotovi, da je njegov izdelek – lutka in prispevek k skupinski predstavi unikaten in izvrsten, prav takšen, kot si ga je sam zamislil. Ni treba slediti idejam odraslih, temveč le sebi, svoji ustvarjalnosti in domišljiji (Arzenšek, 2009), Vzgojiteljeva vloga je tu zelo pomembna. Njegova informacija otroku o tem, da je prav in dobro tisto, kar je otrok sposoben narediti, mu pomaga k pozitivni samopodobi in povečanju samozavesti (Vogelnik, 2012).

Obstaja veliko knjig na temo, kako izdelati lutke. Te so največkrat vodilo vzgojiteljem, učiteljem, staršem, da otrokom spoznavajo različne vrste lutk, tehnike. Da otroci sploh lahko naredijo svojo lutko, jih moramo seznaniti z nekaterimi osnovnimi pojmi, kot so lutkovna tehnika (ročne lutke, senčne lutke, marionete, lutke na palici itd.), različni materiali (les, karton, blago, stiropor, papir itd.) ter likovnost oz. njen videz (groteskna, ljubka, realistična itd.) (Vogelnik, 2012).

Da otrok lutko izdelala, mu moramo dati na voljo potreben material in čas.

Največkrat je material tisti, ki je vezan na sredstva, ki so na razpolago, in od materiala je odvisen tudi čas. Najlažje so dostopni karton, papir, blago, recikliran material. Tudi izdelava je dokaj preprosta.

Definitivno je lutka, ki jo otrok izdelava, več vredna tako za otroka kot za vzgojitelja, starša. Ima vrednost, ki je kupljena lutka nikakor ne more nadomestiti.

5.4.1 Lutka kot posrednik

Velikokrat je lutka v vzgojiteljevih rokah pri uvajanju otrok v vrtec. Tiste prve dni, ki so najtežji, je lutka tista, ki pomaga otroku pri uvajanju. Takšna lutka je ponavadi navihana, razigrana, živahna, radovedna, žalostna. Prisotna je pri previjanju, zjutraj, ko otrok pride v vrtec, ob različnih priložnostih itd. Vzgojitelj igro z lutko improvizira (Majaron, 2000).

Vemo, da otrok lažje vzpostavi stik z lutko kot z vzgojiteljico, včasih celo s starši. To lahko razložimo le na energetski ravni in z otrokovim strahom pred odraslim, z negotovostjo v vzpostavljanju komunikacije, ki mu jo posrednik, lutka, zelo olajša.

Prav to poskušamo izkoristiti, da otrok na manj stresen način sprejema okolje, v katerem živi, in sporoča svoj odnos do njega (Majaron, 2000).

Ob takšnih situacijah lahko vidimo, kako otrok verjame lutki, jo razume kot pravo osebo.

Ko vzgojitelji uporabimo lutko in z njeno pomočjo sporočamo, se otrokom približamo in tako nam začnejo bolj zaupati. Vidijo nas kot veselo osebo, lutko pa vzamejo za svojo (Majaron, 2000).

Lutka, ki jo vzgojitelji uporabimo, je lahko čim bolj preprosta, saj videz lutke ni tako pomemben, bolj je pomembno to, kaj otrok čuti do lutke. Nikakor ne smemo lutke, ki smo jo izdelali ali kupili, pustiti na polici, ampak jo moramo oživeti. Osnovno vodilo takšne lutke je namreč komunikacija in sporočanje z njo (Majaron, 2000).

Otroci lutki zaupajo, se sproščeno pogovarjajo z njo, se je želijo dotakniti in jo božati. Sprejmejo jo kot živega člana svoje skupine, jo občudujejo in aktivno vključujejo v svoje delo. Lutka otroke popolnoma čustveno prevzame, je njihov zaupnik in zaveznik. Vse to je razlog, da je komunikacija ob uporabi lutke (katere koli vrste) zelo dobra, sekundarna in poteka v več smereh (Majaron, 2000).

5.4.2 Lutka in čustva

Otrok lahko izraža različna čustva: strah, zaskrbljenost, agresivno vedenje, prosocialno vedenje idr. Najbližja oseba pri pomoči pri premagovanju teh čustev je starš, kadar starša ni zraven, pa oseba, ki je takrat z otrokom. To je največkrat vzgojitelj/vzgojiteljica.

Otrok potrebuje način, da močna čustva, ki jih dnevno doživlja, izrazi na sprejemljiv način. Igra z lutko mu to nudi. Vsak človek kdaj čuti jezo, strah, ljubosumje in negativizem. Otrok zaigra prizor, kjer ta čustva lahko izrazi, se jih s tem osvobodi in razreši notranje spore (Korošec, 2006).

Otroci svoja čustva izražajo skozi igro z lutko. Pri tem lahko opazimo doživljanje in čustvovanje otrok. Otrok pa se s tem bolje počuti, saj reši notranje konflikte (Korošec, 2006).

Vzgojitelji imamo pomembno vlogo pri razvoju otrokovih čustev, saj se prav na otrokovo čustveno doživljanje navezujejo tudi socialna, moralna in estetska vzgoja (Kračun, 2000).

5.4.2.1 Strah

Razlogi za strah so lahko različni. Strah lahko vzbudijo neprijetne izkušnje ali dogodki, ki pri otroku vzbudijo strah (npr. glasen pok). Otroke je strah teme, višine, nadnaravnih bitij, zdravnikov idr. Strah je naravno otroško čutenje. Da se otrok počuti varnega, potrebuje našo pomoč. Ob premagovanju določenih strahov nam je v veliko pomoč, če uporabimo lutko. Lutka lahko prikaže, da strahovi, ki jih čuti otrok, niso nič takega in jih lahko premagamo oz. je z lutko otroku lažje, da prežene marsikatero oviro s strahovi. Največkrat je pri otrocih prisoten strah, ko se odpravijo k zdravniku. Zdravnik lutko pregleda in otrok lažje pristopi k zdravniku. Kasneje se lahko otrok v takšnem primeru tudi sam igra, da je zdravnik, in zdravi svoje lutke oz. igrače. Igra se igre vlog.

Posameznik se odziva s strahom, če zazna ogroženost ali grožnjo ogroženosti. S starostjo se otrokovo okolje razširja, zato prihaja v stik z vedno več dražljaji, ki lahko sprožijo strah (Zupančič, 2004).

5.4.2.2 Zaskrbljenost

Zaskrbljenost je prilagojeno vedenje, ki posamezniku pomaga pri učinkoviti pripravi na soočanje s problemi v prihodnosti. Pri pretirani zaskrbljenosti pa prevladajo nerazumne ali nerealistične grožnje, ki jih posameznik ne zmore uspešno razrešiti, kar lahko vodi do težav spanja, ovira izražanje in razvoj gibalnih spretnosti in mentalnih dejavnosti ter lahko povzroči težave v otrokovih socialnih interakcijah. Zaskrbljenost se pojavi šele po tretjem letu starosti (Zupančič, 2004).

Starši najlažje pomagajo premagati zaskrbljenost tako, da otroka naučijo spretnosti, s katerimi se lahko sooči s situacijo ali predmetom, ki mu vzbuja strah.

Otroku pomaga, da »carta« svojo ninico ali kakršno koli svojo ljubkovalno igračo in se ob njej obnaša kot dojenček. V tej vlogi ne vztraja dolgo.

5.4.2.3 Prosocialno vedenje

Otroci se v obdobju zgodnjega otroštva na stisko drugega pogosto odzovejo s prosocialnim vedenjem, čeprav posameznika v stiski še vedno tudi ignorirajo, se mu izognejo ali se odzovejo z agresivnim vedenjem (Eisenberg in Fabes; povz. Po Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

5.4.2.4 Agresivno vedenje

Za agresivno vedenje je značilno, da posameznik namerava prizadeti telesno ali psihično škodo, resnično ali simbolno, samemu sebi ali nekemu drugemu (Bronfenbrenner in Ricciuti, 1960; povz. po Marjanovič in Zupančič, 2004).

Lutka ima tudi na tem področju velik pomen. Avtorica diplomske naloge (Dular, 2012) se je poglobila ravno v to temo, kako lutke vplivajo na čustva pri otroku. Ob navedbi številnih avtorjev piše, kakšna je moč lutke.

Otrok se v igri z lutko predstavlja kot druga oseba. Kot animator lutka zanj predstavlja »ščit«. Otrok tako preko lutke posredno vpliva na okolje (Majaron, 2002).

Plašen otrok si upa komunicirati z lutko, ker mu predstavlja ščit, drugi jaz, skozi katerega sporoča (Majaron, 2006).

Kot navaja Majaron, mora egocentričen otrok svoj ego podrediti lutki, če želi skozi lutko vzpostaviti odnos z drugimi (Majaron, 2006).

Čustva se ne pojavijo kar naenkrat, ampak se postopoma razvijajo (Papalia, Olds in Feldman, 2003).

Ko otrok odrašča oziroma z njegovo starostjo se razvijajo različna čustva, ki so značilna tudi pri odraslih. Ob vseh različnih čustvih se vprašamo, kaj so sploh razlogi za določena čustva. Razlog nekaterih čustev so različne situacije, predmeti idr.

Ko si dojenčki nekaj želijo, zajokajo. Ko se želijo družiti, se nasmehnejo ali zasmejijo. Ko se na njihova sporočila odzovemo, se krepi njihov občutek povezanosti z ljudmi, ki so okrog njih. Ko ugotovijo, da z jokom priključijo pomoč in tolažbo in da je njihov nasmeh ravno tako poplačan z nasmehkom, dobijo občutek, da nadzorujejo svet okoli sebe. S tem se razvija njihova sposobnost aktivnega sodelovanja pri uravnavanju vznurjenosti in čustvenega življenja (Papalia idr., 2003).

6 LUTKA V VRTCU

6.1 LUTKA IN MOTIVACIJA

Motivacija je pri otrocih v današnjih časih velik problem. S to trditvijo se strinja večina vzgojiteljev in učiteljev. Ravno zato, da bi otroke motivirali in jih čim bolj vpeljali v delo, iščejo temu primerne rešitve. Velikokrat se odločijo ravno za lutke, ki njihovemu delu ponovno dajo smisel in voljo, da motivirajo otroke.

Motivacija je za socialno vedenje ena najpomembnejših psihičnih funkcij in daje vsakemu človeku značilen pečat posebnosti ali celo enkratnosti. Je proces, ki sproži človekovo dejavnost, jo usmerja na določene objekte, uravnava obnašanje in ga poenoti, poveže v celoto v prizadevanju za doseg ciljev, ki si jih je zadal (Podplatnik, b. d.).

Poznamo dve vrsti motivacije, in sicer notranjo in zunanjo motivacijo.

Notranja motivacija je prirojena in notranje motiviran človek se ne oklepa zunanjih ciljev (nagrada, dobra ocena idr.).

Zunanja motivacija je motivacija, za katero so značilne spodbude iz okolja. Človek, ki je zunanje motiviran, je motiviran predvsem zaradi nagrade, kazni ipd.

Motivacija je pri predšolskem otroku zelo pomembna, saj so otroci zelo radovedni in to radovednost moramo ohranjati. Vzgojitelji smo tisti, ki moramo za to tudi poskrbeti. Dandanes so otroci dobesedno »zbombardirani« z vseh strani in ravno zato jih je težko motivirati. Lutka ima zato posebno moč.

Vzgojitelji moramo otroku ustvariti ljubeče in spodbudno okolje, pozorno moramo spremljati otrokove male dosežke, ki se dogajajo dan za dnem. Pohvaliti je treba vsako pozitivno dejanje in napredek. Pogoji za uspešno vzgojno delo so motivirani otroci, za uspešnost motivacije pa je odgovoren vzgojitelj, ki izbira najbolj učinkovito vzgojno sredstvo pri različnih oblikah in metodah dela (Podplatnik, b. d.).

Ni odveč, če najdemo motivacijo, pri kateri otrok ne čuti izziva v duhu tekmovalnosti, marveč v kreativnosti, ki ga pripelje do pomembnih uspehov, ti pozitivno vplivajo na njegovo samopodobo, da se je pripravljen spoprijeti tudi z drugačnimi izzivi. Pozitivna samopodoba je ključnega pomena za motiviranost otrok. Z razvojem samopodobe o sebi raste tudi otrokova sposobnost spoznavanja nasploh. Otroci s pozitivno samopodobo so bolj pripravljeni na sodelovalne oblike vedenja. Za tako motivacijo je lutka kot naročena, saj po svojem poreklu nosi nekaj prvinskega, kar otroka vedno pritegne.

V praksi velikokrat posežemo po lutkah, da bi otroke kar se da pritegnili za delo, jih motivirali. Vse, kar avtorji pišejo glede lutke in motivacije, še kako dobro drži. Lutka je resnično dobra motivacija.

Vloga lutke pri motivaciji otrok je lahko izhodišče za raznovrstne dejavnosti na različnih področjih dela v vrtcu. Na takšen način skušamo vzbuditi, da otrok začuti pridobivanje novega znanja na zanimiv način.

Bitje, ki čudežno oživi v rokah učitelja/vzgojitelja, povezuje otroke in vzgojitelja z bližnjo in daljno okolico, povzroča ustvarjalni nemir, ne samo v skupini, temveč po celi šoli, v dejavnosti pritegne celo starše in druge učitelje v šoli. V skupini se pojavi junak s problemom, ki ga lahko reši le s pomočjo otrok. Ob tem, ko rešujejo junakov problem, otroci spoznavajo svoje naravno in družbeno okolje, različne poklice, preko literature in spleta, zbirajo informacije, obiskujejo razne ustanove, spoznavajo zgodovino domačega kraja – vse za prijateljico lutko. Domišljijjski svet s pomočjo lutke vnašamo v otrokov vsakdanjik v šoli. Otroci so preko lutke pred problem postavljeni indirektno.

Simbolika in domišljijjski svet otroku omogočata odmik od realne situacije, s tem pa pogled na problem, okolje in vsebine z druge perspektive (Korošec, 2006).

Spoznavanje okolja, odkrivanje okolja in z njim povezani kognitivni procesi na eni strani ter notranje doživljanje in z njim povezani čustveni, motivacijski in socializacijski procesi potekajo zaradi združitve z umetnostjo na neverjetno izostren

način. Lik in njegova zgodba čustveno, motivacijsko, doživljajsko in miselno motivirata otroka za dejavnosti in učenje (Gobec, 2000).

Vzgojitelj mora biti dobro notranje motiviran. Notranja motivacija se ohranja s stalnim strokovnim izobraževanjem.

Ustvarjalnost, ki je produkt motiviranosti posameznika – vzgojitelja, v otroku spodbudi motiv radovednosti. Dobro poznavanje individualnih sposobnosti otroka, ki ga pripelje do neke stopnje znanja, je ključnega pomena za vzgojitelja (Ošlak, 1997).

6.2 LUTKOVNE DEJAVNOSTI V VRTCU

Vse dejavnosti, ki se dogajajo v vrtcu, so načrtovane s pomočjo kurikuluma za vrtce. Kurikulum za vrtce je nacionalni dokument, ki ima svojo osnovo v analizah, predlogih in rešitvah, ki so uokvirili koncept in sistem predšolske vzgoje v vrtcih, kot tudi v sprejetih načelih in ciljnih vsebinske prenovi celotnega sistema vzgoje in izobraževanja. Je dokument, ki na eni strani spoštuje tradicijo slovenskih vrtcev, na drugi strani pa z novejšimi teoretskimi pogledi na zgodnje otroštvo in iz njih izpeljanimi drugačnimi rešitvami in pristopi dopolnjuje, spreminja in nadgrajuje dosedanje delo v vrtcih (Kurikulum za vrtce, 2013).

Prav tako so tudi lutkovne dejavnosti skrbno načrtovane.

Lutke otrokom nudijo široke možnosti za doseg naslednjih vzgojno izobraževalnih ciljev:

- spodbujanje ustvarjalnega izražanja,
- stimuliranje in povečanje domišljije,
- razvijanje spontanega besednega izražanja,
- izboljšanje govora in izgovarjave,
- razvijanje spretnosti pisanja in gladkega branja, pridobivanje občutka za vrednotenje literature,
- medsebojno usklajevanje in razvijanje občutka za čas in prostor,
- spodbujanje otrokovega občutka lastne vrednosti,

- razvijanje samozaupanja in doseganje osebnega zadovoljstva,
- sproščanje strahov, agresije in frustracij na sprejemljiv način,
- razvijanje socialno-interakcijskih spretnosti,
- pridobivanje sposobnosti za reševanje problemov,
- izboljšanje fino motorike,
- opazovanje sveta z vsemi čutili – zapomniti si opazovani, nato pa ga obdelati in oživiti z lutkami,
- vrednotenje dela (Korošec, 2006).

Lutke tako pripomorejo k uresničevanju ciljev. Tako vidimo, da lahko z lutko omogočimo uresničevanje ciljev na vseh področjih.

Pri delu z otroki nam je v pomoč kurikulum, ki ima primere nekaterih ciljev dramskih dejavnosti:

Primeri dramskih dejavnosti od 1. do 3. leta starosti:

Otrok:

- se igra in posnema živali, ljudi;
- igra se preproste gibalne, ritmične, govorne igre;
- sodeluje v igri z otroki in vzgojiteljem;
- uporablja predmete tako, da predstavljajo druge predmete;
- animira igrače, lutke in predmete;
- v igri uporablja preproste rekvizite, scenske prvine in prvine kostuma;
- sodeluje pri nastopih in praznovanjih;
- prisostvuje pri preprosti lutkovni predstavi v vrtcu (Kurikulum, 2013)

Primeri dramskih dejavnosti od 3. do 6. leta:

Otrok:

- se igra, vživlja in posnema živali, osebe, odnose med njimi z uporabo glasu, telesa, prostora, lutke, predmeta, kostima, maske;
- z gesto, zvokom, besedo opiše objekt, situacijo, okolje;
- uporablja predmete, da predstavljajo druge predmete;

- si zamišlja in izvaja animacijo z različnimi vrstami lutk in predmeti;
- sodeluje v igri z drugimi;
- sodeluje v igri, ki ima več prizorišč;
- »bere« risbo, fotografijo in ustvarja zgodbo;
- izmisli si zgodbo, pesem, ki jo z otroki igrajo;
- se izraža in opazuje besedni govor (monolog, dialog, zbor), govorico telesa (gibanje, gesta, izraz obraza), govorico dogajanja v prostoru (oseba, usmerjena proti ali stran od druge osebe, predmeta), govorico časovnega dogajanja (dinamika dejanskega dogajanja v igri ali prizoru in organizaciji časa, v katerem se dogaja pripoved, npr. teden ali leto – v omejeni čas predstave);
- gleda predstavo, uporablja in razlikuje gledališka sredstva (scenska prvina, scenski predmet, kostum, razsvetljava, zvok, maska, lutka);
- doživlja, izvaja, zamišlja si različne napetosti v dramskem dogajanju;
- si zamišlja in režira dogajanje v prizoru, v celoti predstave (Kurikulum za vrtce, 2013).

Najbolj pomembna pri lutkovni dejavnosti je izdelana lutka, da lahko določeno dejavnost sploh izpeljemo. Kadar vzgojitelji uporabljamo lutko pri dejavnosti, je lahko kupljena, izdelana idr.

Kadar pa otroci izpeljejo lutkovno dejavnost, je na prvem mestu izdelava lutke in nato igra.

Besedil otrok nikoli ne učimo na pamet, naj odigrajo igro in izdelajo lutke po svoji domišljiji. Vzgojitelji jih le usmerjamo.

Našteli bomo nekaj ciljev in povezav z učnim načrtom, ki so lahko zelo različni:

- poustvarjanje zgodbe iz literature za razumevanje zgodbe, oseb, teme;
- ustvariti novo zgodbo, ki se tematsko veže na otrokove izkušnje ali domišljijo;

- razložiti vsebino iz različnih predmetnih in socialnih področij – matematika, ekologija, zgodovina, značilnosti kraja, posebnosti v naravi, droge, alkohol idr.;
- sporočiti čustva, socialne interakcije, dati otrokom možnost spregovoriti skozi svoj drugi jaz – lutka (Korošec, 2006).

Kot opisuje avtorica Helena Korošec (Korošec, 2006), je pri uri matematike cilj spoznavanje barv in utrjevanje pojmov pred, za, nad. Naš skratek nikakor ne more najti rumene kocke, da bi jo postavil na rdečo. Modro kocko postavi pred rdečo namesto za njo. Otroci ves čas pomagajo in škratka usmerjajo. Igra traja, dokler otroci zdržijo.

Napisali smo zanimivo dejavnost, ki so jo popestrili z lutko in igro, kot dokaz, da lutke res dobro popestrijo različne dejavnosti.

6.3 LUTKA IN PODROČJA

Področja v predšolski vzgoji so: gibanje, jezik, umetnost, družba, narava in matematika. Pri vseh področjih lahko uporabimo lutko. Popestri dejavnost in otroci so bolj motivirani.

Pri področjih in dejavnostih, ki spadajo zraven, si cilje zastavljamo s pomočjo Kurikuluma za vrtce.

6.3.1 *Gibanje in lutka*

V predšolskem obdobju so posamezna področja otrokovega razvoja – telesno, spoznavno, čustveno in socialno-telesno – povezana. Otrokovo doživljanje in dožemanje sveta temeljita na informacijah, ki izvirajo iz njegovega telesa, zaznavanju okolja, izkušnjah, ki jih pridobi z gibalnimi dejavnostmi, ter gibalni ustvarjalnosti v različnih situacijah (Marjanovič Umek, 2001).

Otroci imajo zelo radi gibanje. V predšolskem obdobju pri nekaterih otrocih pride do nekakšnih zavor pri gibanju, igranju gibalnih iger, lahko tudi strahu pred različnimi dejavnostmi, kot so npr. skoki, razdalja itd. Lahko pa je tudi kot posledica sposobnosti, ki se primerjajo. Vse to je za otroka lahko zelo stresno, saj

ga odvrne od dejavnosti, ker se boji poraza, saj vse to vodi v tekmovalnost (Majaron, 2006).

Zato ni odveč, če najdemo motivacijo, pri kateri otrok ne čuti izziva v duhu tekmovalnosti, marveč v ustvarjalnosti, ki ga pripelje do pomembnih uspehov, ti pa spodbudno vplivajo na njegovo pozitivno samopodobo, da se je pripravljen spoprijeti tudi z drugačnimi izzivi. Za tako motivacijo je lutka kot naročena (Majaron, 2006).

Tudi pri gibanju lahko lutke popustijo marsikatero zavoro pri otrocih ali pa predstavljajo dobro motivacijo v gibanje.

Nekateri otroci oziroma učenci gibanja, telovadbe ne marajo. Zato jim lutka popestri uro gibanja. Lutke si Lahko narišemo na različne dele telesa, npr. na komolec, koleno, trebuh, roke. Lutka je lahko tudi tista, ki vodi razgibavanje.

6.3.2 Jezik in lutka

V jezikovno vzgojo v vrtcu spada več različnih dejavnosti, od razvoja govora pa do književne vzgoje.

Jezikovne vzgoje ne smemo razumeti samo v ožjem smislu, torej kot spodbujanje razvoja slovnične zmožnosti, ampak v širšem, kamor sodita tudi knjižna in književna vzgoja ter predopismenjevanje. Razumevanje pisnega jezika se namreč začne že pred vstopom v šolo, odvisno pa je od zunanjih spodbud in spoznavnega razvoja otrok (Marjanovič Umek, 2001).

Sedaj nas zanima, kako lahko lutka pomaga pri jeziku. Tako kot pri ostalih dejavnostih, je tudi pri jeziku veliko možnosti. Lutka lahko pomaga pri branju, ponavljanju, pripovedovanju idr.

Otrok se s pripovedovanjem seznanja zelo zgodaj in je navajen poslušati pripovedovalca. Njegov govor nastane kot posnemanje, zato so pri človeškem govoru očitni krajevni, družinski, družbeni in drugi pozitivni in negativni vplivi (Trefalt, 1993).

Obnavljanje berila je z lutko mnogo bolj zanimivo in slojevito. Lutka glavnega junaka pomaga tudi zadržanemu otroku, da se izrazi jasno in glasno, ko pripoveduje svoje dogodivščine. Tudi pesmico si je z lutko lažje zapomniti (Kranjec-Laganin, 2014).

Pripovedovati zgodbo, učiti se pesem pri glasbi, predstaviti poezijo, deliti vsebino knjige s pomočjo lutk so ene največjih bogastev, ki jih lutke nudijo (Majaron., 2006).

Jezikovne dejavnosti z lutko postanejo bolj pestre in zanimive, otroci pa z veseljem prisluhnejo, sodelujejo in spoznajo kaj novega.

6.3.3 Umetnost in vzgoja

Področje umetnosti se deli na več področij. Lutkovne dejavnosti spadajo pod dramsko umetnost.

6.3.3.1 Glasbena vzgoja

»Glasbene dejavnosti predstavljajo samostojno obliko glasbenega izražanja, vzbujajo veselje do zvoka, igre, gibanja, razvijajo splošne sposobnosti zaznavanja, pozornosti, motorične spretnosti, jezikovno komunikacijo, socialno vedenje ...« (Marjanovič Umek, 2001).

Lutke imajo rade glasbo. Z njimi lahko nazorno pokažemo pojme notnega zapisa: črtovje je oder, note la lutke celinke, polovinke ... Tam so ključi, ki določajo višino. Lutke pojejo posamične »izmišlarije«, posnemajo pevca v operi ali rokerja, znajo zapeti v duetu ali zboru, včasih zaigrajo na instrumente, včasih pa instrumenti oživijo ali se prepirajo, kateri je pomembnejši (Majaron, b.d).

Zelo zanimiva je lahko tudi glasbena pravljica, ki vključuje glasbo, besedilo in lutke. S poslušanjem glasbe povežemo pripovedovanje pravljic in vanje vključimo tudi lutke. Lutke so lahko senčne, ploske idr. Primer zelo poznane glasbene pravljice je Palček Pohajalček. Glasbena pravljica je bila odigrana v enem izmed mariborskih vrtcev in je bila zelo zanimiva, tako za otroke kot nastopajoče in

vzgojitelje. V pravljici so nastopale senčne lutke. Otroci so ob glasbeni pravljici spoznali in se naučili marsikaj novega.

6.3.3.2 Lutka in likovna vzgoja

Likovna vzgoja je vzgoja, pri kateri se otrok izraža. Ne učimo ga risati, mu govoriti, kako naj kaj naredi, le usmerjamo ga.

»Otroci naj se v predšolskem obdobju likovno izražajo na način, ki ga na svoji razvojni stopnji obvladajo in razumejo.« (Marjanovič Umek, 2001).

Otroci pri likovni vzgoji sami ali s pomočjo odrasle osebe izdelujejo lutke. Pri tem spoznavajo različne materiale, tehnike, pojme.

Pri izdelavi lutke otrok razvija tudi fino motoriko, koordinacijo roka-oko, spoznava različne pojme, materiale idr. in ima ob svoji končani lutki otrok drugačen, bolj pristen odnos (Majaron, 2006).

6.3.4 Lutka in družba

Človek je del družbenega okolja, v katerem raste, živi in deluje. Da bi otroci sodelovali z okoljem, vplivali nanj in ga pozneje aktivno spreminjali, morajo postopoma spoznati bližnje družbeno okolje (vsakdanje življenje ljudi, družinsko življenje, delovno okolje in poklice, kulturno življenje, javno življenje itn.) in hkrati dobivati vpogled v širšo družbo (Kurikulum za vrtce, 2013).

Pri družbi v vrtcu vključujemo tudi vsakodnevne rutine, ki se čez dan dogajajo v vrtcu.

Tudi multikulturalna vzgoja je del družbene vzgoje v vrtcu.

Z nekaj besedami bi lahko rekli, da je multikulturalna vzgoja razumevanje samega sebe, poznavanje domačega kraja, lastne kulture in nacionalne tradicije. To je zelo pomembno za otrokovo zgodnje seznanjanje z drugimi kulturami in civilizacijami, spoznavanje in razumevanje, v čem smo si ljudje podobni in v čem različni (Marjanovič Umek, 2001).

Pri različnih dejavnostih v družni lahko zelo velikokrat uporabimo lutko. Uporabimo jo lahko tudi pri različnih ritualih, rutinah čez cel dan v vrtcu. V takšnem primeru lahko vključimo lutko ljubljenko ali oddelčno lutko. Tako lahko z nami odide tudi na izlete, v javne uprave, spoznavat poklice, na sprehod ali pomaga pri spoznavanju oziroma uvajanju novih otrok v skupino.

6.3.5 Lutka in narava

Dejavnosti v okolju in na okolje vodijo k oblikovanju miselnih operacij, pa tudi k oblikovanju temeljnih pojmov, kot so prostor in čas, gibanje in sile, predmeti in snov, pojem živega, k spoznavanju odnosov med predmeti in odnosov med bitji ter okoljem, v katerem živijo. Tako je spoznavanje okolja hkrati cilj in proces. Postopoma se oblikujejo pojmi in razvija se mišljenje (Marjanovič Umek, 2001).

Pri naravi je zelo dobrodošla lutka, ki sodeluje med dejavnostjo, npr.: pohod v gozd in v gozdu otroci opazujejo naravo in lutka, ki je zelo radovedna, zelo veliko sprašuje. Zanima jo, kakšna drevesa so v gozdu, kateri plodovi so na njih, katere živali so v gozdu ipd.

Radovedna lutka je lahko prisotna tudi, ko otroci spoznavajo vulkane, dinosavre, vesolje idr. Za vsako dejavnost si vzgojitelj lahko zamisli različna imena lutk, npr.: pri spoznavanju dinosavrov bi sodelovala lutka dinosaver Dino. Možnosti je nešteto. Pri izbiri vrste lutk lahko vzgojitelj izbira, katera bi bila najbolj primerna za določeno dejavnost.

6.3.6 Lutka in matematika

Otroci pri matematiki spoznavajo števila, različne pojme, različne poučne – didaktične igre na temo matematike, spoznavajo različne oblike, količine.

Otrok se v vsakdanjem življenju že zelo zgodaj srečuje z matematiko, saj ima npr. pregled nad svojimi igračami, oblačili, vsakdanjimi predmeti, ki jih prešteva, meri, primerja, razvršča, grupira, prikazuje s simboli, jih poimenuje in »prešteje«, opisuje, se o njih pogovarja (Kurikulum za vrtce, 2013).

Uporaba lutke pri matematiki je prav tako dobrodošla. Med pospravljanjem lutka pomaga in vmes razvršča igrače. Zraven uporablja pojme, kot so: male, velike, okrogle, trikotne idr. Med pospravljanjem kock jih prešteva.

6.4 ODDELČNA LUTKA

Ponekod so lutke prisotne vse leto, čez ves dan. To so oddelčne lutke. Prisotne so pri rutinah, dejavnostih in so nekakšen vzgojiteljev pomočnik.

Ljubljenka (ljubljenec) skupine je tista, ki pomaga vzpostaviti stik z otroki, jih navduši, pritegne, olajša sporočanje, posredovanje informacij, izboljša medsebojno komunikacijo. Ravno zato lahko lutka postane otrokov zaveznik, zaupnik, ga čustveno prevzame (Korošec, 2006).

Možna oblika dela v skupini je projektno delo z lutko, s tako imenovanim ljubljencem skupine. To je tisti, ki pomaga vzpostaviti stik z otroki, jih pritegne in navduši, izboljša medsebojno komunikacijo in olajša sporočanje ter posredovanje informacij. Tovrstna lutka otroka čustveno prevzame, postane njihov zaupnik in zaveznik (Korošec, 2006).

V različnih vsakodnevnih situacijah in navadah skupine (pri prihodu in odhodu iz vrtca, kosilu, reševanju manjših konfliktov, uspavanju, spanju, različnih dnevnih opravilih) vključujejo lutke ali plišaste živali (vse pogosteje uvajajo »ljubljenca« skupine). Lutke ali ljubljence skupine uspešno vključujejo kot motivacijsko sredstvo za senzibiliziranje otrokovega čustvenega in socialnega potenciala. Avtorica članka Lutka – moj nepogrešljivi pomočnik v razredu, Adrijana Mikuš (Majaron, 2002), je napisala, da je animacija z lutko zahtevna, čeprav se nam zdi, da ni tako. Pri vaji doma ni tisto, kar bi morala biti, saj pred nami ni občinstva in zaradi odziva ne vemo, ali je animacija z lutko dovolj dobra ali ne. Avtorica je tako pri uri poskušala uporabiti lutko Nežko. Paravan je bil narejen kar iz njene jakne in animacija je stekla. Otroci so zelo uživali in prav tako tudi avtorica sama.

6.5 VSAKODNEVNO VKLJUČEVANJE LUTKE V VRTCU

Lutka učitelju omogoča, da vsaj navidezno za kratek čas »vodenje« prenese na lutko in igra vlogo »drugega« v razredu (Majaron, 2001).

Lutke lahko vsakodnevno vključujemo na najrazličnejše načine. Metode dela z lutkami v vrtcu in šoli so lahko:

- spontana igra z lutkami,
- lutkovne dramatizacije,
- pripovedovanje z lutkami,
- izdelava lutk,
- pogovor s pomočjo lutke,
- poučevanje z lutko (lutka kot motivacijsko sredstvo),
- lutkovni krožek,
- popoldanske lutkovne delavnice s starši in otroci (izpiski s predavanj).

6.5.1 Spontana igra z lutkami

Gre za neke vrste simbolno igro, kjer se otrok sam sproščeno igra in pogovarja. Je preprosta oblika lutkarstva, ki se zgodi brez posredovanja odrasle osebe. Otrok se igra z eno ali več lutkami hkrati in lahko si izdelava svoj oder. Pomoč mu nudi vzgojitelj, ki mu pomaga pri izbiri materiala in mu svetuje (Borota idr., 2006).

Odrasla oseba le opazuje spontano otroško igro, se poskuša vanjo vključiti in jo razvijati, nikakor pa ne sme na novo organizirati njene dejavnosti.

Da se razvije spontana igra z lutko, je pomembno, da so lutke na dosegu otrokovih rok in da ima vsaka igralnica lutkovni kotiček. Lutke morajo biti dostopne otrokom. V kotičku naj bi bil na razpolago material, ki otroka spodbudi k izdelavi lastne lutke.

6.5.2 Lutkovne dramatizacije

Dramatizirane zgodbe so, kadar se otrok vživlja in namišljeno spreminja osebe, živali ali stvari, glede na zgodbo, pesem ali neko splošno besedilo. Spodbuda za igro torej ni spontana, temveč je zadana od zunaj. Dramatizirane igre razvijajo

strokovne sposobnosti globljega vpogleda v stvari, širšega prilagajanja, močnejšega vživljanja in dobrega razsojanja. Številne zunanje spodbude se v takih igrah pretvarjajo v edinstveno stvaritev in s tem pomembno prispevajo k otrokovemu celostnemu razvoju (Korošec; povz. po Misailović, 2006).

Korošec še dodaja, da moramo Misailovičevi razlagi dodati, da ni nujno, da se v dramatisirani igri otrok vživlja v osebe, ki jih narekuje besedilo.

Lutkovne dramatisacije so posebna vrsta iger. Pomembna je svojevrstna disciplina, ki si jo vzgojitelj zagotoviti, da je predstava dobro izvedena. Vendar ima s psihološkega vidika ta vrsta iger negativne posledice, saj otrok sam ne izraža in ustvarja tako, kot sam doživlja, čuti, ampak mu to narekuje besedilo.

V nasprotju s simbolno igro imajo te igre relativno stalno dramsko kompozicijo. Tu obstajajo osnovna pravila, ki določajo zaporedje osnovnega dogajanja v igri. Otrok ne učimo besedila na pamet, pustimo jim improvizacijo v besedi in gibu, vendar še vedno sledijo osnovni ideji zgodbe (Borota idr., 2006).

6.5.3 Pripovedovanje z lutkami

Lutko velikokrat uporabimo za pripovedovanje, učenje literarnih del ali predstave.

Pripovedovati zgodbo, učiti se pesem pri glasbi, predstaviti poezijo, deliti vsebino knjige s pomočjo lutk so ene največjih bogastev, ki jih lutke nudijo. Ko zgodbo pripoveduje junak v prvi osebi, doživimo popolnoma drug zorni kot (Renfro in Hunt, 1982; povz. po Borota, 2006).

6.5.4 Izdelava lutk

Lutke lahko otroci izdelajo sami. Priporočljivo je, da je v lutkovnem kotičku na voljo veliko nekonstruiranega materiala, da si otrok izdelava lutko po svoji želji. Če pa lutke izdelujemo odrasli, moramo paziti, kakšen obraz narišemo lutki, saj se po tem ve, kakšne karakterne lastnosti ima lutka.

6.5.5 Pogovor s pomočjo lutke

Lutka je tista, ki prevzame vlogo medija in otroku tako omogoča lažje izražanje čustev in doživljanje.

Ena od sposobnosti, ki jo je pomembno razvijati pri otroku, je prepoznati, razumeti in verbalizirati notranje misli in čustva. Lutka nam lahko na tem področju zelo pomaga. Otrok se ne počuti odgovornega za besede in dejanja, ki jih naredi lutka, zato je bolj sproščen; to so vendarle besede nekoga drugega (Renfro in Hunt, 1982; povz. po Borota, 2006).

6.5.6 Poučevanje z lutko

Vzgojitelj z lutko znanje poda na bolj zanimiv in lažji način.

Različne preproste lutkovne tehnike so nam v pomoč pri doseganju kurikularnih ciljev, boljši motivaciji za delo, dobrem pomnjenju in razumevanju učne snovi (Renfro in Hunt, 1982, povz. po Borota, 2006).

6.5.7 Lutkovni krožek

Likovni kotichek je namenjen otrokom, ki radi ustvarjajo, se igrajo in nastopajo. Na lutkovnih krožkih otroci spoznajo različne lutke, njihove tehnike in jih sami izdelajo. Naučijo se tudi igrati z njimi. Primerni so za starejše predšolske ali šolske otroke.

6.5.8 Popoldanske lutkovne delavnice s starši in otroki

Vključevanje staršev in otrok v vzgojno-izobraževalne ustanove je bistvenega pomena. Starši sodelujejo, se družijo s svojimi otroki, drugimi starši in njihovimi otroki, delavci. Na tak način se bolj povezujejo in otrokom je to všeč. V naši praksi so starši tisti, ki otrokom velikokrat zaigrajo predstavo z lutkami, ki so jih naredili sami.

Skladno s kurikulumom za vrtce potekajo različne dejavnosti, ki elemente gledališča in igre vključujejo tudi v okviru vsakodnevnega programa.

7 SKLEP

-Lutka, umetno izdelana figura, ki običajno predstavlja osebo ali žival v _okviru različnih predstavitev, ima na otroka pomemben vpliv, običajno večji kot ~~izgleda je videti~~ na prvi pogled, saj pozitivno vpliva na otrokovo domišljijo in ustvarjalnost. Lutka namreč združuje skoraj vse discipline, pomembne za otrokov razvoj, kot so zaznava, razumevanje, gibanje, govor, sodelovanje z okoljem, pri tem pa pomaga pri socializaciji, reševanju konfliktov, uresničevanju učnih ciljev, komunikaciji, izražanju čustev itd.

~~So~~ Lutke so magična sredstva, ki posameznika popeljejo v drugi svet, ki obstaja v njegovi domišljiji.

Marionete, ročne lutke, ploske lutke, senčne lutke in mimične lutke, bodisi lutke igrače ali pa lutke kot predmet, izdelane doma ali kupljene, ~~vse~~ so učinkovito sredstvo za igro, s katero otrok eksperimentira in prevzema nadzor nad svojim življenjem. Za otroka je igra življenjskega pomena, saj preko ~~igre nje~~ spoznava svet.

Z vključevanjem lutk v otrokov svet lahko začnemo že zelo zgodaj. Mama na primer lahko z ~~nje lutko~~ pomiri svojega otroka, ~~mu z nje in~~ olajša marsikatero bolečino. Če ne prej, se otrok ~~sreča~~ z lutko ~~sreča~~ v vrtcu, uporabljajo pa jo tudi v nižjih razredih osnovne šole. Pripovedovanje zgodb, učenje pesmi, predstavitev poezije ali vsebine knjige s pomočjo lutk so ena ~~na~~ največjih bogastev, ki ~~nam~~ jih nudijo lutke. Uporabljajo se za zadovoljevanje temeljnih otrokovih potreb, kot so potreba po svobodi, zabavi, ljubezni in moči ~~ter~~ ~~N~~ nudijo pogoje za doseg številnih vzgojno-izobraževalnih ciljev, kot ~~so~~ spodbujanje kreativnega izražanja, stimuliranj ~~in~~ povečan ~~in~~ domišljij ~~in~~ razvijanj ~~in~~ spontan ~~in~~ besed ~~in~~ izražanj ~~in~~ izboljšanj ~~in~~ govora ~~in~~ izgovarjav ~~in~~. Po mnenju teoretikov lutka omogoča tudi vajo spretnosti pisanja in gladkega branja, ~~omogoča~~ medsebojno usklajevanje in razvija občutek za čas in prostor, ~~ne~~ nazadnje ~~pa~~ spodbuja tudi občutek lastne vrednosti, ter pomaga sprostiti strahove, agresijo in frustracije. Otroci se namreč z lutko identificirajo in tako je lutka tudi sredstvo, ki ji lažje izrazijo svoja čustva.

Lutka je odličen medij za komunikacijo med otrokom in ostalimi: staršiem, vzgojiteljiem, otroki samimi drugimi otroki. Kot posrednik v komunikaciji lutka izboljšuje medosebne odnose in sprošča vzdušje v skupini, kot močno simbolno sredstvo pa otroku nudi možnost izražanja čustev, sproščanja konfliktov in v simbolnih situacijah sproščanje lastnega videnja realnega sveta.

Moč lutke je še posebej izrazita pri delu z otroki s posebnimi potrebami. Ima terapevtsko moč. V praksi se pri delu z otroki s posebnimi potrebami s pomočjo lutke posredujejo tako imenovane terapevtske zgodbice, ki prikazujejo junaka z enakimi težavami, kot jih ima otrok. S tem mu približajo njegovo problematiko in pokažejo, da ni edini, ki se sooča s težavami, koristna pa je lahko tudi na širšem področju terapevtskega, pedagoškega in andragoškega dela, kot so na primer pri učenju in pridobivanju gibalnih spretnosti, komunikacijskih in delovnih veščin, likovne, glasbene in govorne izražanje, pridobivanje novih znanj, učenje tujega jezika itd.

Igra z lutkami je pomembna tako za otroke s posebnimi potrebami, kot otroke brez tovrstnih težav, saj otrok otroci s pomočjo lutk zraven poleg že naštetega postopoma razvijajo tudi simbolično transformacijo izkušnje, lahko se identificirajo z različnimi karakterizacijami, skozi lutko lahko izražajo svoje intimno doživljanje sveta, gradijo socialne vezi, se osvobajajo egocentričnosti, intenzivno doživljajo radost nad lastno in tujo ustvarjalnostjo ipd.

Ker je v današnjih časih, v današnji družbi, motivacija čedalje večji problem, je pomembno, da izpostavimo poudarimo tudi motivacijsko vrednost lutk. Predvsem pedagogi, pa tudi starši, se motivacijo velikokrat odločajo motivacijo spodbuditi s pomočjo lutk. Motivacija je za socialno vedenje ena najpomembnejših psihičnih funkcij in daje vsakemu posamezniku značilen pečat posebnosti ali celo enkratnosti, zato je dvig motivacije še kako pomemben. Vloga lutke pri motivaciji otrok je lahko izhodišče za raznovrstne dejavnosti na različnih področjih. S pomočjo lutk skušamo na zanimiv in prijazen način pritegniti otrokovo pozornost in ga motivirati k zelenemu cilju.

Kot je razvidno iz povzete vsebine diplomskega dela, je pomen lutk za otroka izjemen. Lutke v vključimo ~~lutke~~ v otrokovo življenje doma, v vrtcu in ~~v~~ šoli, ob različnih priložnostih in v različnih starostnih obdobjih. Otroku o omogočimo, ~~otroku,~~ da s pomočjo lutk mnogokrat doživi ta magični, ~~domišljiski~~ domišljiski svet.

8 LITERATURA

- Arzenšek, S. (2009). *Lutke in njihova uporaba v celjskih vrtcih* (diplomska naloga). Maribor: Pedagoška fakulteta.
- Ban, T. (2009). *Lutke*. Domžale: Založba Tamaj.
- Borota, B., Geršak, H., Korošec, H. in Majaron, E. (2006). *Otrok v svetu glasbe, plesa in lutka*. Koper: Univerza na Primorskem.
- Brajša, P. (1993). *Pedagoška komunikologija*. Ljubljana: Giotta Nova.
- Brezničar idr. (2014). *Izdelava lutke, lutka in lutkovna igra kot terapevtski in didaktični pripomoček*. Maribor: Kulturno umetniško društvo Moment.
- Bucik, N. (2011). *Kulturno-umetnostna vzgoja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Čagran, B., Pšunder, M. in Fošnarič, S. (2004). *Priročnik za izdelavo diplomskega dela* (3. izd.). Maribor: Pedagoška fakulteta.
- Golub, Z. (2003). *Šolsko lutkovno gledališče z zbirko igrice*. Nova Gorica: Educa.
- Klančnik Kocutar, K. (2001). *Lutka je univerzalni pripomoček*. Katarina, 6 (2), 2-3
- Kočevar, T. (2013). *Lutka kot motivacijsko sredstvo pri predstavljanju literarnega besedila* (diplomska naloga). Maribor: Pedagoška fakulteta.
- Korošec, H. (2012). *Komunikacija v gledališki in likovni dejavnosti*. Pridobljeno iz <http://www.pef.uni-lj.si/~vilic/gradiva/3-korosec-komunikacija.pdf>
- Kranjec-Laganin, T. (2013). *Prsti!/Finger!* Pridobljeno iz <http://www.publishwall.si/tamara.kranjec-laganin/post/112342/prstifinger-prevedla-tamara-kranjec>
- Kržišnik, R. (2007). *Skrivnosti in pasti motiviranja. Nabavni management*. Portorož: Planet GV.
- Kuret, N. (1959). *Igra in igrača*. Maribor: Založba obzorja
- Kurikulum za vrtce*. (2013). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Lutka*. (b. d.). Pridobljeno iz <https://sl.wikipedia.org/wiki/Lutka>
- Lutke*. (2014). Pridobljeno iz <https://www.dobrateta.si/index.php/galerije/1-pri-dobri-evi/detail/75-pri-dobri-evi?tmpl=component>
- Majaron, E. (1998). *Lutka – idealna povezava didaktičnih smotrov*. Pridobljeno iz http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/edi03-slo-svn-t03.pdf
- Majaron, E. (b. d.a). Pridobljeno iz <http://www.gledaliskapedagogika.com/#!/edi-majaron/c1tra>

- Majaron, E. (b. d.b). Pridobljeno 29. 11. 2016 s spletne strani https://www.google.si/?gws_rd=cr&ei=42duWY5exfpp44az8Aw#q=lutke+po+svet
- Majaron, E. in Korošec, H. (2002). *Lutka iz vrta v šolo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Marjanovič Umek, L. In Zupančič, M. (2004). *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Miličinski, J. (1985). *Lutkovne igrice*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Omejc, M. (2010). *Marionete*. Pridobljeno iz: <http://www.marionete.si/>
- Papalia, D. E., Olds, S. W., Feldman, R. D. (2003). Ljubljana: Educy.
- Pišot, R. in Planinšec, J. (2005). *Struktura motorike v zgodnjem otroštvu. Motorične sposobnosti v zgodnjem otroštvu v interakciji z ostalimi dimenzijami psihosomatičnega statusa otroka*. Koper: Založba Annales.
- Podplatnik, V. (b. d.). *Motivacija*. Pridobljeno iz: <http://www.solazaravnatelj.si/ISBN/978-961-6637-29-9/61-62.pdf>
- Retuznik Bozovičar. (2010).
- Senčne lutke*. (b. d.). Pridobljeno iz: http://www2.arnes.si/~oskpokskof1s/vrtec/pikapoka/okt_12.htm
- Sitar, J. (2001). *Zgodbe za lutke in prste*. Ljubljana: DZS.
- Sitar, J. (2008). *Lutkovna umetnost v okviru kulturne vzgoje*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Snoj, M. (2016). *Slovenski etimološki slovar* (3. izd.). Ljubljana: Založba ZRC.
- Trefalt, U. (1993). *Osnove lutkovne režije*. Ljubljana: Zveza kulturnih organizacij Slovenije.
- Varl, B. (1995a). *Zbirka moje lutke: Lutke na nitkah*. Šentilj: založba Aristej.
- Varl, B. (1995b). *Zbirka moje lutke: Lutke na palici*. Šentilj: Založba Aristej.
- Varl, B. (1995c). *Zbirka moje lutke: Maske*. Šentilj: Založba Aristej.
- Varl, B. (1995d). *Zbirka moje lutke: Mimične lutke*. Šentilj: Založba Aristej.
- Varl, B. (1995e). *Zbirka moje lutke: Ploske lutke*. Šentilj: Založba Aristej.
- Varl, B. (1995f). *Zbirka moje lutke: Ročne lutke*. Šentilj: Založba Aristej.
- Varl, B. (1998). *Igrajmo se z lutkami*. Ljubljana: Mohorjeva družba.
- Voglar, M. (2011). *Biba Buba Baja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

- Zajec, J. (b. d.). *Ročne lutke "Zajec"*. Pridobljeno iz <http://museums.si/sl/collection/object/241609/joze-zajec-rocne-lutke-zajec>
- Založnik, J. (2013). *Kompleksna umetnost animacije*. Pridobljeno iz <http://veza.sigledal.org/prispevki/kompleksna-umetnost-animacije>
- Zapiski s predavanj. (2013). *Metodika lutkovne vzgoje*. Maribor: Pedagoška fakulteta.
- Z lutkami po svetu*. (b. d.). Pridobljeno iz www.pef.uni-lj.si/~vilic/gradiva/3-lutke-po-svetu.doc